

Op 10 Mei 1940 brak de oorlog uit. Militair was ik niet, zodoende heb ik aan de strijd niet kunnen deelnemen. Vrijdagmorgen heb ik mij wel als vrijwilliger gemeld, doch het was althans in Leeuwarden niet mogelijk op enigerlei manier ingeschakeld te worden.

Zaterdag waren de Duitsers in Leeuwarden. Alles kwam voor mijn woning langs in de Leeuwerikstraat. Zeer imponerend was het masale van de Duitse legermacht. Het was ons allen direkt duidelijk dat een leger, wat zo uitgerust was, als wat hier voorbij trok, maanden van voorbereiding had gekost en datgene wat door de Duitse regering werd gezegd, volkomen onwaar was. Het was volkomen duidelijk, dat Duitsland er op uit was om een wereldheerschappij te scheppen. Dit gaf bij velen van mijn kennissen een gevoel van anti-stemming, doch ook een gevoel van onmacht tegenover zo iets groots. Verschillende zagen reeds de Duitse wereldheerschappij tot stand komen. Vanaf de beginne heb ik een Duitse overwinning als onmogelijk gezien en daaraan heb ik altijd vast gehouden. Veel van mijn kennissen verschilden vaak met mij van mening. Zelfs goede vaderlanders waren het met het vertrek der Koningin en Regering niet eens. Ik heb dit altijd gezien als de juiste weg en zelfs een verder uitwijken van Nederl. en Eng. regering naar Amerika of Canada zag ik in het verschiep, indien het de Duitsers mocht gelukken Engeland te bezetten. Gelukkig hebben de Duitsers het nooit zo ver kunnen krijgen. Engeland heeft stand kunnen houden. Later toen Duitsland de fout maakte om Rusland aan te vallen en het eerst geleek of zij in Rusland zou slagen, heb ik nooit getwijfeld of uiteindelijk zou Duitsland het loodje moeten leggen.

Mijn redenering was altijd deze: Duitsland is momenteel de sterkste, heeft jaren lang alles voorbereid, doch uiteindelijk zal zij moeten verliezen, want al strijdende wordt Duitsland steeds zwakker, doch de geallieerden steeds sterker, dus zal eenmaal de tijd komen dat het evenwicht in macht hersteld wordt. Zodra het zover is zullen de geallieerden met hun tegenoffensief gaan beginnen en dan zal al strijdende de geallieerde macht sterker worden en de Duitse macht zwakker. De Duitse hulpbronnen zullen dan steeds inkrimpen en ten slotte zal Duitsland dan alleen op zich zelf zijn aangewezen. De hulpbronnen der geallieerden zijn practisch onuitputtelijk, vooral wanneer eerst alles maar gemobiliseerd is, dan bestaat het nooit, dat Duitsland de overwinning behaalt.

Ik hoorde een oude man van ruim 80 jaar de eerste dagen der oorlog eens zeggen: "Je hebt voor een rijksdaalder altijd meer kunnen kopen dan voor een gulden". De geallieerden waren toch zeker wel in het bezit van de rijk. daalder; Duitsland daar tegen over bezat vast niet meer dan een gulden.

Al mijn handelingen in bezettingstijd werden dan ook altijd beïnvloed door deze gedachten.

Als vertegenwoordiger der N.V. Stokvis te Rotterdam, speciaal voor de afd. ijzer en staal, ijzerwaren en gereedschappen, had ik verschillende klant in Friesland die al spoedig ingeschakeld werden voor de oorlogvoering. Zoveel in mijn vermogen was, heb ik leveranties van onze firma aan deze afnemers tegengewerkt. Deze klanten werden door mij zo goed als niet meer bezocht en indien zulks niet geheel kon overgaan, hield ik heel erg rekening met het feit, dat zij voor de Wehrmacht werkten en werd vooral de levering zeer getraineed. Alhoewel mijn chef mij dikwijls, althans in het begin, adviseerde om bepaalde personen en instanties te bezoeken, heb ik hieraan positief niet voldaan als het geen relaties waren, die ik voorheen ook niet reeds bezocht.

Wel heb ik meegewerkt aan de fabricage van verschillende artikelen, welke positief voor de Nederlandse behoefte bestemd waren, door bepaalde grondstoffen van de ene relatie naar de andere over te doen buiten de normale distributie-bescheiden om. Dit werd door bepaalde elementen wel eens als

"zwarte handel" betiteld, echter ben ik altijd op het standpunt gaan staan, wordt het algemeen welzijn, het volksbelang, hiermee gediend of niet. Dit was practisch altijd het geval. Persoonlijk heb ik aan deze handel nooit verdiend, wat er mogelijk aan verdiend had kunnen worden, als ik speciale afnemers had willen zoeken. Ik bepaalde de verkoopprijs enkel en alleen naar de door mij te betalen prijs. Een zeer geringe winstmarge legde ik natuurlijk op die verkoopprijs. Op deze wijze heb ik wel eens wat verdiend, soms nog wel behoorlijke bedragen, doch dit verdiende geld gebruikte ik altijd ten bate van mijn gezin en tot steun der onderduikers. Velen heb ik gratis onderdak gegeven. Dit was alleen mogelijk doordat mijn inkomen verhoogd werd met enkele inkomsten, afkomstig uit bovengenoemde handel. In totaal heeft dit extra inkomen over ruim vier jaar ca. f. 5000,- bedragen. Bij de bevrijding was van dit bedrag geen cent meer over.

Na hiervoor een kort overzicht te hebben gegeven van mijn normale handel en wandel, wil ik vervolgens een ietwat uitvoeriger beeld geven van mijn positieve verzets-houding.

In 1940 was mijn eertse verzetsdaad, het medewerken aan het organiseren van clubavonden onder leden der A.R.-partij. Eén der eerste vergaderingen in het westelijk deel van Leeuwarden werd omstreeks Oct. 1940 ten mijne huize gehouden met ca. 20 personen. Helaas oordeelde het bestuur der A.R.-partij deze vergaderingen te gevaarlijk, waarom hiermee al gauw werd opgehouden. Gedurende het verder verloop der oorlog is mijn contact met de A.R. practisch nihil geweest, uitgezonderd in 1944 toen ik nog met enkele personen zo nu en dan contact had.

Als voorzitter der afd. Leeuwarden van de vakgroep handelsreizigers der Christelijke Vereniging van Kantoor en Handelsbedienden heb ik met een 10-tal bestuursleden van deze Vereniging in 1941 een plan uitgewerkt ter ondersteuning van onze leden, die moeilijkheden mochten krijgen. Al onze leden zijn bewerkt om niet over te gaan naar het N.A.F., toen het C.N.V. geliquideerd moest worden.

Maandelijks haalde ik persoonlijk bij een 20-tal leden een bijdrage vandaan, in totaal steeds ongeveer f. 30,-. Tot Oct. 1944 heb ik dit vol kunnen houden, echter was het mij toen niet meer mogelijk in verband met het zware onderduiken van vele mijner klanten en het werk wat ik toen te doen had.

Regelmatig vergaderden deze 11 bestuursleden en bespraken de stand van zaken op sociaal terrein, terwijl wij in de wintermaanden in clubjes van 10 - 15 personen onze leden op de hoogte hielden. Mijn huis werd vaak voor deze vergaderingen gebruikt.

Het mij in de eerste tijd der gelijkschakeling der vakbeweging toegezonden blad "ARBEID" werd steeds ongeopend per kerende post teruggezonden, met de bemerking: "Geen lid van het N.A.F., wenst Arbeid niet te lezen." Na 4 of 5 maal hield de toezending op.

In de winter van 1942/'43 kom ik voor het eerst in aanraking met een persoon waarvan ik vermoedde, dat hij in een ondergrondse organisatie werkzaam is. Met hem, Kees plantinga, bakker Bleeklaan 71 te Leeuwarden, spreek ik hier over en vraag hem in hoeverre ik ingeschakeld kan worden. Alhoewel wij elkander jaren kennen en ik zelfs mag zeggen dat wij vrienden waren, laat hij practisch nooit iets los over het werk wat hij doet. Het enigste waarin ik volgens hem kan meewerken is, jongelui die niet naar Duitsland willen, steun toezeggen en event. stamkaarten en P.B. van hen in ontvangst nemen. Het één en het ander heb ik alleen aan hem af te geven; hij zorgt voor de rest. Verder deelt hij mij niets mede. Ik vermoed echter al gauw, dat hij zich nog met meerdere en gevaarlijker werk bemoeit. Hij laat hier echter nooit iets over los.

In Februari 1943 ontvang ik eindelijk mijn eerste oproep om in D'land te werken. Ik meld mij niet. Een tweede oprep komt na drie weken. Ik meld mij weer niet. Hierdoor kom ik practisch voor de noodzakelijkheid te staan, onder te duiken, wat ik aanvankelijk ook doe, n.l. 's nachts slaap ik niet thuis. Er wordt mij dan meegedeeld, dat de dokter welke de keuringen verricht, tegenover maagpatienten erg soepel is.

Aangezien ik twee maagoperaties achter de rug had, zag ik daar een goede kans om afgekeurd te worden, waarom ik dan ook, enige dagen na de datum, dat ik mij moest melden, naar het Arbeidsbureau ga en mij laat keuren. Zodra de dokter mijn naakte body zag, vroeg hij: "Wat is dat?" op de lidetekens wijzend.

Ik antwoordde: "Twee maagoperaties ondergaan". Zonder verder commentaar wor ik voorgoed afgekeurd. Zodoende kan ik weer rustig thuis blijven, iets wat altijd nog beter is, dan van huis zijn.

Binnen een week na mijn afkeuring heb ik dan mijn eerste onderduiker in huis. Kees Plantinga is verlegen met een jongeman van ruim 30 jaar, die als tekenaar in dienst is bij S. de Vries a/d Hoven. Hij komt bij mij in huis. Ruim een jaar is hij er geweest en dit is een grote beproeving voor mijn vrouw geweest. De jongeman n.l. was nu direkt geen principieel onderduiker, doch het verblijf in Duitsland lachte hem niet aan.

Het was een exentriek persoon, die mijn vrouw veel last heeft veroorzaakt. Alhoewel het de zoon was van een goed gesitueerde familie, die het best kon betalen, is hij altijd bij mij in huis geweest tegen een zeer geringe betaling. Na zes weken werd hij door de Vries weggestuurd en had hij geen werk, zodat hij practisch altijd thuis was. Spoedig heb ik hem toen geplaatst bij een kweker als noodhulp. Tegen de winter hield hij daar weer met op en zat toen weer de gehele dag bij de kachel tot grote ergenis van mijn vrouw. Omstreeks Juli 1943 bespreekt Kees Plantinga met mij de mogelijkheid, dat hij wel eens genoodzaakt kan worden om te verdwijnen. Als dit noodzakelijk zou worden, zal ik zijn werk overnemen. In begin September is het zover, echter niet zoals wij gehoopt hadden. Kees wordt namelijk gearresteerd op een zaterdagavond tegen 11 uur; hij had geen kans te ontvluchten. Hij is direkt overgebracht naar Groningen; in Januari '44 naar Vught en nog later naar Duitsland. Na de bevrijding is hij gelukkig in goede gezondheid en ongebroken teruggekeerd.

Van de vrouw van Kees ontvang ik een dag na zijn arrestatie een pakje met papieren. Veel kon ik er uit duidelijk worden, doch niet alles.

Ruim een 20-tal namen waren er bij van jongens, die Kees maandelijks van bonkaarten voorzag, echter gaf hij niet aan, waar hij de stamkaarten had en van wie hij de bonkaarten ontving. Doordat zijn vrouw mij enkele namen noemde van personen waar Kees veel omgang met had, kwam ik in contact met Ate Douma, bakker, Groningerstraatweg en Taco v.d. Veen, bakker, Grachtswal. Het bleek dat de eerste de stamkaarten onder zijn berusting had, zodat ik vervolgens van deze regelmatig de bonnen in ontvangst nam. Ate is tot het laatst toe de persoon geweest, bij wie ik stamkaarten inleverde ter verkrijging van bonkaarten. Het aantal was wel eens wat varieerend, doch het belie het grootste gedeelte steeds een 30-tal personen. Verdere illegale werkzaamheden had ik niet met Ate. Hij later wel met mij, o.a. ontving hij Trouw en foto's van mij.

In Juli 1943 wordt aan mijn vriend Klaas Pos verzocht voor L'warden de Trouwverspreiding op zich te nemen. Deze neemt dit aan en hij komt al gauw bij mij. Samen hebben wij toen een plan de campagne ontworpen.

De stad werd in 5 districten verdeeld. In ieder district een hoofdverspreider, die vervolgens weer contacten in die wijk uitzocht.

Ik nam het Westen der stad voor mijn rekening en begon met 5 blaadjes. Na een half jaar had ik het uitgebreid tot ca. 160 bladen. Speciaal maakte ik werk van het finantiële gedeelte. Stteds tamboerde ik weer op de geldelijk bijdrage. Verschillende maanden had ik ontvangsten van 3 - 400 gulden.

Tot October 1944 heb ik zelf altijd de verspreiding in het Westen in de hand gehad. Toen heb ik het aan mijn nichtje Mej. S. Bultsma, Voorstreek, L'warden overgedaan. Dit in verband met te drukke werkzaamheden voor de N.B.S. Het aantal wat ik toen verspreidde bedroeg 225 stuks. In totaal heb ik voor de verspreiding van Trouw een bedrag ingezameld van

Niet alleen de bladen-verspreiding verzorgde ik voor Trouw, ook de verkoop van foto's hebben wij goed ter hand genomen. Honderden foto's heb ik van Klaas ontvangen en verkocht; in totaal heb ik hem daarvoor afgedragen. Hoe langer hoe meer werd Klaas het Trouw-contact voor L'warden en zelfs ook voor verschillende gemeenten om L'warden heen. Hij verzorgde ook de personen welke door Trouw-contacten onder water werden geholpen van bonkaarten en zodoende werd Klaas ook voor mij het contactpunt voor de vrije bonkaarten. Dit aantal ging bij mij ook geleidelijk omhoog, zodat toen ik in Oct. 1944 ook dit werk aan mej. S. Bultsma overdroeg, haar een 20-tal namen moest opgeven van jongens die een vrije bonkaart moesten ontvangen.

Alle P.B.-en andere vervalsingen liet ik altijd lopen over Klaas, die deze dingen altijd verder verzorgde, totdat ik omstreeks September '44 persoonlijk in contact kom met J. Eissen, de falsificateur, welke voor de L.O.-centrale werkte. Tevens kreeg ik toen kennis aan Auke Brouwer, die voor dezelfde centrale werkte. Vanaf die tijd gaf ik altijd alles direkt aan deze centrale af.

In de zomer van 1944 kreeg ik een negatief in handen van de Koninklijke familie. Hiervan heb ik een 1500 afdrucken door enkele van mijn onderduikers laten maken. Een 600-tal heb ik aan Klaas afgegeven, die de opbrengst in de Trouw kas liet vloeien; uit de opbrengst van de overige 900 betaalde ik de onkosten voor het maken. Bovendien zag ik nog kans f. in de N.S.F.-kas te storten.

In de winter van 1943/'44 heb ik een werkje op stapel gezet om verschillende onderduikers, die steeds thuis zaten, wat aan werk te helpen en tevens a een beetje inkomen.

Bij verschillende handelsrelaties kocht ik restanten hard hout, o.a. beuken, eiken, accacia en dergelijke. Deze liet ik in L'warden bij bepaalde relaties machinaal zagen volgens verschillende mallen en dan kregen de jongens deze plankjes thuis. Zij moesten die dan schuren en in elkaar zetten, beitsen of lakken, van plakplaatjes voorzien enz., tot het geheel een sierlijke gong was. Voor de klepels gebruikte ik 5 afvaleindjes stalen buis, die ik ook opkochte bij relaties, op 5 verschillende maten liet afzagen, afschuren en dan bij verschillende fabrieken liet ik deze verchromen of spuiten. Persoonlijk zorgde ik altijd dat alle jongens regelmatig konden doorwerken. Een ieder deed er thuis een gedeelte aan. De één verzorgde het schuren en in elkaar zetten, de ander het schilderen, terwijl weer een ander de uiteindelijke montage verzorgde. Dit gebeurde het meest bij mij thuis. Het uiteindelijke product was een fraai geheel wat zich vrij vlot liet verkopen. Om echter de hoogst mogelijke prijs te ontvangen, werden ze allemaal direkt bij particulieren geplaatst. Hiervoor hebben zeker een 30-tal medewerkers gezorgd. In totaal heb ik ruim 500 gongs laten maken, welke te zamen bijna f. 10.000,- hebben opgebracht. Een 10-tal jongens hebben hier ruim een half jaar voor gewerkt, de één iets langer, de ander iets korter. Wanneer de jongens een hele week werkten, ontvingen ze ongeveer f. 25,- loon. In totaal heb ik aan lonen voor de jongens ruim f. 4000,- uitbetaald. De kostprijs voor de gongs bedroeg ongeveer f. 4,- per stuk. In totaal betaald ik ruim f. 2000,- voor hout, buis, verf, lak; schaven, zagen, spuiten en verchromen. Uiteindelijk kon ik ruim f. 3000,- afdragen aan de N.S.F.-kas.

Met deze affaire heb ik veel moeite en werk gehad, doch het was een zeer dankbare beweging. In September 1944 had ik nog een goede vijftigtal gongs afleverd aan verschillende personen. Deze heb ik helaas niet meer met betrokken kunnen afrekenen.

In October 1943 kom ik in contact met Douwe Witteveen uit de Pelikaanstraat. Dit wordt dan mijn financieel contactpunt. Aan hem draag ik alle geld wat op één of andere wijze door mij ingezameld wordt, behalve datgene wat Klaas ontvangt voor Trouw-bijdragen.

Van Witteveen ontvang ik ook de z.g. N.S.F.-zegels, waarover zoveel critiek is geweest. Vele zegels heb ik van hem ontvangen; verschillende personen liet ik weer met deze zegels op stap gaan. Een 15-tal medewerkers zorgden er weer voor dat ze bij het gewone publiek geplaatst werden. ~~Van~~ Witteveen kon ik verschi

lende maanden 2 soms 3000 gulden afdragen. Toen Witteveen in Juli 1944 verdween kreeg ik na ruim een maand weer contact met Dirk Okma, aan wie ik toen het geld afdroeg totdat ik in October ook de geldinzameling aan Mej. S. Bults overdroeg. In totaal heb ik aan de N.S.F.-kas afgedragen

Aan Witteveen, later aan Okma, gaf ik steeds de ondersteuningsaanvragen door, die dan weer voor uitbetaling zorg droegen. Persoonlijk heb ik maar weinig steungevallen behandeld.

In Maart 1944 komt in Leeuwarden een neef van mij, n.l. Eppie Dijkstra uit Meppel, een K.P.-er welke daar niet meer vertrouwd kon werken. Hij heeft zijn broer Wietse en een andere K.P.-er n.l. Toon bij zich. Deze drie knapen breng ik onderdak. Binnen 14 dagen is deze Meppeler ploeg uitgegroeid tot 10 personen, n.l. Eppie zijn verloofde Jannie, Toon en zijn vrouw Sientje, Jannie haar broer Broer en Oom Bram of wel Vonk met echtgenoot en zoon Henk en een zoontje van 12 jaar.

Deze gehele kolonie heb ik onderdak gebracht, vaak waren ze bij mij thuis, geregeld had ik er één van in huis, soms twee of drie. In verband met het feit, dat er hoe langer hoe meer gevaarlijke dingen bij mij thuis gebeurden, heb ik in April 1944 mijn andere kostganger aan een ander onderdak geholpen, want wonden het niet altijd vertrouwd, dat hij zo veel gewaar werd. Omstreeks Juni deed ik pogingen, via Douwe Witteveen, om deze oud K.P.-ers bij de Friese K.P. ingeschakeld te krijgen. Dit vlotte direct niet zo goed, doch in Augustus had de eerste ontmoeting plaats tussen 5 man van de Meppeler ploeg met Piet Kraai en Piet de Boer ten mijne huize, terwijl er bovendien aanwezig was een zeker Willem Smit, welke ook graag in de K.P. wilde worden opgenomen. Deze jongeman was ook bij mij in huis ondergedoken. Er kwam een overeenkomst tot stand en de groep Sjors werd in de Friese K.P. opgenomen. Kort voor deze opname werd in Huizum Flip Hofstede gearresteerd, een illegale werker, welke in Z. Holland werkzaam was. Door Taco v.d. Veen had ik contact met deze Flip. Zodra hij gearresteerd was besprak ik met Taco en Klaas plannen om hem te bevrijden, zodra hij overgebracht zou worden uit het Huis v. Bewaring te Leeuwarden naar elde. Het werd ons al gauw bekend, dat hij vermoedelijk als ondergedoken militair naar Amersfoort op transport gesteld zou worden. Via Witteveen krijg ik berichten uit de gevangenis van Flip en zaterdagavond goed 10 uur brengt deze me de mededeling: "Flip zal zondag of maandagmorgen met de half acht trein op transport gaan naar Amersfoort. Nog dezelfde avond waarschuw ik Sjors en sprak met deze af, dat wij de andere morgens present zullen zijn om te zien of wij Flip kunnen vrijmaken." 's Zondagmorgens zijn wij samen om goed 6 uur bij Toon en Broer en tegen zevenen betrekken wij met z'n vieren de wacht voor het H. B. Sjors krijgt de opdracht eventueel met Broer handelend op te treden tegen de begeleiding. Toon moet hen beiden dekken en ik zal Flip voor mijn rekening nemen. Helaas wordt Flip die morgen niet vervoerd. 's Maandagmorgens zijn wij weer present, doch in plaats van Broer, welke toen verhinderd was, gaat Klaas met ruim 7 uur komt Flip, begeleid door een S.D.-er de gevangenis uit. Op de gedempte Keizersgracht gaan Tom en Klaas het tweetal voorbij, terwijl Sjors en ik langzaam achter het tweetal aan fietsen. Voor de Kruisstraat vraagt Sjors mij: "Nou Eppie, moet het maar aangaan of niet." Ik was op dat ogenblik niet ontugd van de noodzakelijkheid, waarom ik Sjors opdraag om even te wachten en een teken met hem afspreken. Meteen fiets ik vlak naast Flip en groet deze, zodat hij mij in het gezicht moet zien. Van hem verwacht ik een teken en Flip heeft de zaak volkomen door, want hij schudt even met het hoofd van neen. Kalm fiets ik door en draai het Blokhuisplein in. Sjors is nu op de hoogte, dat het niet door moet gaan. Zodra ik Klaas en Toon achter op kom, deel ik hem mee, dat de zaak niet door gaat op verzoek van Flip. Vervolgens begeef ik mij naar het station, koop een kaartje en wacht Flip op. In de coepé heb ik even met hem kunnen spreken. Hij bedankte ons voor onze hulp, doch vertelde tevens dat er veel kans zou bestaan, dat hij in Amersfoort gauw los zou komen, want hij had gesimuleerd aan vallende ziekte, te lijden en dat leek vrij gunstig. Opgewekt aanvaardde hij de reis naar Amersfoort. Daar slaagde hij met zijn

"ziekte". Na 14 dagen was Flip weer ontslagen en kon hij rustig met zijn arbeid doorgaan. Dit was de eerste K.P.-daad, welke ik actief mee uitvoerde. Alhoewel er niet geschoten is, waren wij geheel klaar voor deze operatie. Douwe Witteveen was volkomen met onze plannen op de hoogte en had ze goedgekeurd.

In Augustus werden Sjors en Broer in opdracht van de K.P.-leiding belast met het uitvoeren van een aanslag op Sleijffer. Deze mislukte helaas. Vijf minuten na de aanslag kwamen de jongens bij mij binnenvallen en droeg Sjors mij op het terrein van de aanslag te verkennen. Ruim 10 minuten na het gebeurde was ik ter plaatse en nam ik de stand van zaken op. De sporen leidden niet naar mijn huis, waar de jongens zaten en ik kon de jongens voldoende gerust stellen. De signalementen waren betrekkelijk vaag. Sjors en Broer bleven evenwel de eerste dagen binnen en als zij zich op straat vertoonden was het in mijn kleding.

In Augustus krijg ik ook nog enkele weken Chris Niezing in huis, aangezien deze niet meer veilig is op zijn oude adres in verband met de arrestatie van Ben de Vries en Evenhuis. Chris sliep dan met mij in een leegstaand huis van een onderwijzer, welke met vacantie was.

Zo langzamerhand is mijn huis al een zeer gevaarlijk huis geworden. Hele liep behoorlijk in de gaten, want het was altijd jonge kerels in en uit. Heel veel bezoek kwam er altijd in verband met het geldinzamelen, de Trouw-verspreiding, bonkaarten en P.B. en andere papierversvalsingen. 's Nachts was ik vaak niet thuis, tegen elven ging ik altijd met Willem of één der andere jongens, die ik in huis had te slapen, bij mijn buurvrouw Mej. Koning slapen. Ook sliepen daar vaak twee jongens, terwijl ik zelfs iets verder nog ging, b.v. met Chris. Op de vliering had ik altijd de radio en geregeld werd door een heel koor hiervan gebruik gemaakt. Mijn geheime papieren en wapens hadden een goede schuilplaats; alle papieren echter met namen, waar bonkaarten of kranten gebra moesten worden, hadden aparte schuilplaatsen, n.l. in de leidingen van het elektrisch licht en waren practisch onvindbaar. Mocht dus bij een overval al het één of ander gevonden worden, namen of adressen zou de S.D. niet in handen krijgen.

Vlak tegenover mijn woning ligt een garage en hierin was een Duitse Dienststelle ondergebracht. Deze heren hadden altijd het gezicht op wat er bij mij gebeurde. Alles ging altijd volgens de Hollandse monteurs, die ik goed kende door voor zwarte handel.

Zo ~~braken~~ eindelijk de Septemberdagen aan en geeft Prins Bernhard opdracht tot het formeren der N.B.S.

's Maandagsmorgens 5 Sept. 1945 kom ik in contact met verschillende personen 's middags om drie uur is bij mij op de vliering een kleine vergadering van 18 personen, o.a. Piet de Boer, namens de prov. K.P. de gehele groep van Sjors, Klaas Pos en Jan van der Meer als Trouw-mensen, Ate Douma en Taco v.d. Veen als oud-militairen, Wassenaar en Wessels als beroepszonderofficieren. Er wordt over de bundeling gesproken en allen stellen zich beschikbaar om in hun kring leden te werven, die dan via Sjors allemaal zullen worden doorgegeven aan de Prov. K.P., welke op haar beurt weer het contact zal opnemen met de O.D. 's Avonds worden door de vrouwen honderden armbanden gemaakt tot laat in de nacht. Dinsdags is een zeer drukke dag. Met zeer veel personen wordt contact opgenomen. Met kleine reeds bestaande groepen wordt gepraat en 's woendags wordt ons door Sjors, die geregeld het contact onderhoud met de K.P.-leiding meegedeeld, dat ook het contact met de O.D. goede resultaten heeft.

Volkomen overeenstemming op alle punten is er nog wel niet, doch de verwachtingen voor de toekomst zijn in ieder geval hoopvol. Voor L'warden en ook voor Friesland zal wel overeenstemming bereikt worden.

Inmiddels gaan wij allen door met werven van leden, bij voorkeur onder oud-militairen. Ate, Taco, Wassenaar, Wessels, Vierda, Klaas en ik geven onze lijsten met namen door aan Sjors, welke ze op het K.P.-hoofdkwartier afgeeft.

Daar, mogelijk ook door een ander, worden deze namen ingedeeld in groepen en sectie's; commandanten worden aangezocht en nog de eerste week is in L'Swa den een behoorlijk aantal personen ingedeeld. Persoonlijk wordt ik ingedeeld

als lid in een gevechtsgroep onder commando van de heer .Echter heb ik in deze groep nooit getraind of instructie ontvangen. Voor zover mij bekend is, is de commandant omstreeks December ontslagen en is de groep verloren gegaan. De in deze groep opgenomen leden, hebben pas bij de bevrijding vernomen wat gepasseerd is. Meerdere personen zijn toen nog wel ingeschakeld geworden. De reden dat ik in deze groep niet heb meegewerkt komt doordat ik direct andere contacten had.

Om op de eerste week terug te komen.

's Vrijdags komt Sjors thuis met de mededeling: De Friese K.P. krijgt een belangrijke opdracht uit te voeren, n.l. 2/3 gedeelte der bestaande Friese K.P. moet a.s. maandag 12 Sept. onder commando van Piet Kramer een gedeelte der Ysel-linie betrekken. Hun taak zal zijn te zorgen, dat de Yselbrug bij Zwolle onbeschadigd in handen der Geallieerden zal vallen. Sjors met zijn gehele groep zal meegaan. Omdat dan in L'warden geen K.P.-ploeg meer overblijft, worden een 4-tal K.P.-ers uit de provincie overgeplaatst naar Leeuwarden en deze zal uitgebreid worden.

Op voorstel van Sjors worden Klaas Pos en ik in contact gebracht met het K.P.-hoofdkwartier. Dit onderhoud heeft zaterdagmorgens plaats. Daar ontmoeten wij Piet Kramer, Henk Bonnema, W. Wiersma en Geale.

Ons wordt door Geale uiteengezet wat de plannen zijn en wat wij verder in L'warden krijgen te doen. Geale draagt ons o.a. op om te zorgen, dat de nieuwe jongens goed onderdak krijgen en het contact tussen hen en het hoofdkwartier wordt onderhouden. Tevens moet ik in samenwerking met Wim zorgen, dat de groep uitgebreid wordt tot een aantal van 25 personen. 's Middags komt op de carton nagefabriek van oom Piet weer dezelfde groep bijeen, welke 's maandags bij mij thuis waren. Toen was ook Epke W. aanwezig. Geale geeft een uiteenzetting der plannen en wat er al zo is gepresteerd in de afgelopen week. Tevens deelt hij mee, dat het vraagstuk van de bewapening eerst nog veel zorgen baart, aangezien er zo goed als geen wapens zijn. Zeer binnenkort wordt nog wel een zending verwacht, doch de toezending door de lucht moet nog geregeld worden. Een commando voor Friesland komt er voorlopig niet, aangezien er een "TRIO" gevormd is, die het commando in Friesland zal opnemen. Zo is er de eerste week reeds veel tot stand gebracht.

's Maandags vertrekken de Friese K.P.-ers en in L'warden gaat het werk weer normaal door. Ik maak contact met verschillende jongens die voor de K.P. in aanmerking komen. Een 15-tal personen ontmoet Wim zo voor en na bij mij thuis. Dagelijks kom ik op het K.P.-hoofdkwartier, doch het samengaan met Geale wil niet al te erg vlotten.

Hij geeft verschillende opdrachten en zodra ik tot uitvoering overga blijkt mij verschillende malen, dat reeds door een ander hetzelfde is gedaan. Andere voorbereidende werkzaamheden worden daarentegen zo maar weer stil gelegd. Het is in alles nog een zoeken en tasten.

In deze eerste week ben ik ook in contact gekomen met de Heer C. Bangma te Roordahuizen, welke meende te weten, dat ergens in de buurt van Grouw een zending wapens zou neergekomen zijn en vervoerd naar L'warden. Deze zaak heb ik grondig onderzocht en het bleek, dat alles een gevolg was van valse geruchten. Deze Bangma is op ons advies begonnen de jongens te organiseren. Later is hij plaatselijk commandant geworden; in Februari is hij gearresteerd en helaas in Duitsland omgekomen. Hij was een fel en rustig strijder voor onze vrijheid.

Tevens heb ik op advies van Geale contact opgenomen met een paar gevangenenbewaarders n.l. Kuipers en v.d. Vegte. Volgens Mark Wierda hadden deze een mooi plan om de gevangenis te kraken. Na deze zaak aan Geale en Wim gerapporteerd te hebben, werden deze plannen als ondeugdelijk verworpen. Opdracht om nieuwe plannen te ontwerpen werden niet gegeven.

Woensdag 14 September vertrekt Geale met Henk uit L'warden naar Bernwoude en Donderdags volgt Wim hen ook, zodat in L'warden praktisch het K.P.-hoofdkwartier wordt opgedoekt. Samen met Dooitse Hofstra, waar het kwartier was gevestigd, onderhoud ik telefonisch het contact met Bernwoude. Eigenlijk wor

wij in L'warden een beetje aan ons lot overgelaten en doe ik hoofdzakelijk datgene, waartoe ik zelf initiatief neem. Dat neemt niet weg, dat ik de gehele dag nog druk bezet was.

De hierop volgende week brengt voor mij een grote verandering. Door al de drukte die bij mij thuis steeds was, liep mijn adres behoorlijk in de gaten en 's Dinsdagsavonds werd mij door een bevriende relatie meegedeeld, dat de Duitse Dienststeltte, welke in de garage tegenover mijn huis is ondergebracht, mijn naam en adres had doorgegeven aan de S.D. en dat ik zeer binnenkort bezoek kon verwachten. Door deze waarschuwing aangevaard, heb ik dezelfde avond besloten om te vertrekken uit het pand Leeuwrikstraat 140.

Woensdagmorgens om 4 uur stond mijn vriend Kees Schoon bij mij voor de achterdeur en begon de verhuizing. Alles werd door de achterdeur en over de schutting verdeeld over de huizen van twee burens, nl. Meij. Koning op 133 en D.v.d. Schaaf Schubertstraat 10.

's Morgens om 10 uur is het huis leeg, alleen zijn aan de voorkant de gordijnen blijven hangen en de bloemen staan in de vensterbank. Voor het oog is alles gelijk. 's Middags ga ik met vrouw en kinderen naar Hum, waar wij allen onder vinden bij mijn zwager. Ik ben dezelfde avond terug en neem mijn intrek bij v.d. Schaaf in de Schubertstraat. 's Zondags ga ik naar vrouw en kinderen, in de week werk ik in de stad. En zo gaat het werk weer verder.

Op 20 September komt plotseling na de arrestatie van P.O. Brouwer en Sierksma uit Dokkum van Geale telefonisch de dwaze opdracht: De gevangenis moet nog hedenmiddag open. Persoonlijk ontvang ik deze opdracht en op mijn vraag op welke wijze, antwoordt hij: "Zoek Mr. v.d. Herberg, Bergstra en Camping maar op, die hebben daarvoor wel de plannen." Deze heren heb ik bij elkaar getrommeld en op het K.P.-hoofdkwartier werd de zaak lang en breed besproken.

Onderwijl spreek ik met Mark Wierda en deel hem mede, wat er op het spel staat en wat er beslist die dag nog moet gebeuren. Als ik omstraaks 5 uur op het hoofdkwartier kom, is afgesproken, dat één der heren naar de directie der gevangenis zal gaan om op deze pressie uit te oefenen.

Onderwijl gaat Mark Wierda naar het H.v.B. en spreekt hij met één der gevangenen bewaarders over hetgeen nog die dag zal moeten gebeuren. Helaas blijkt deze bewaker (die het ook niet had moeten weten) zijn mond niet te kunnen houden en binnen 5 minuten weet de gehele bezetting van het H.v.B. praktisch, dat er iets zal gaan gebeuren. De adj. directeur komt dit op het kantoor ter ore en dit stuurt de bespreking welke Camping daar toen juist voerde geheel in de war. Van het plan moet worden afgezien en de twee gevangenen blijven opgesloten. Er worden nog extra wachten ingesteld in de gevangenis, doch er gebeurt niets. Deze grote mislukking was in de eerste plaats een gevolg van het vroegtijdig bespreken van één der ingewijden, doch ook zeker mee een gevolg van een ondoordachte opdracht, zonder dat er enige voorbereiding voor een dergelijk plan bestond.

Kort na deze mislukking hoen wij in L'warden, dat Geale naar het Zuider is vertrokken om contact te maken met het opperbevel van Prins Bernhard.

Bovendien komen berichten binnen, dat door de mislukking van de landing bij Arnhem, de operatie bij de Yslelinie geen zin meer heeft en al spoedig komt Piet Kramer naar Friesland terug.

Eerst verblijft hij enige dagen in Eernewoude, doch al spoedig komt hij terug naar zijn oude hoofdkwartier bij de bakker. Hij komt met verschillende opdrachten aan.

Eén der eersten, welke direct tot uitvoering gebracht zal worden is de versperring van het Koloneldiep om te voorkomen dat alle voedsel uit Friesland per schip wordt verzonden naar Duitsland.

Piet geeft mij de opdracht om 80 ton grint aan te kopen. Als dit klaar is komt er een motorschip van 136 ton in Leeuwarden en deze zal in het Koloneldiep tot zinken gebracht moeten worden. Dit is uiteindelijk ook voor elkaar gekomen en wel op ... October. Wat er zo al in dit verband is geschied, zal ik niet in dit rapport verwerken, doch in een apart rapport over deze actie. In dit verband heb ik veel steun gehad aan een 4-tal jongens der gevechtsgroepen, n.l.

Toon Alderliesten, Jan Alberda, Klaas Wassenaar en Gosse Brink, terwijl ik toen tevens in aanraking kwam met Ganzinga, welke tenslotte de operatie uitvoerde. Deze heb ik toen leren kennen als een kerel uit één stuk. Schipper v.d. Velde was de persoon die het schip beschikbaar stelde.

Deze operatie is zo goed uitgevoerd, dat de Duitsers ruim 6 weken geleen hebben in de veronderstelling, dat het een ongeval betrof. Daarom werden er geen repressailles genomen. Toen ze er uiteindelijk achterkwamen oordeelde de Beauftragte Ross het niet meer verstandig om nog repressailles te nemen, waarop de S.D. nog wel aandrong. In ieder geval heeft dit niet plaats gehad. In totaal is het vaarwater bijna 14 dagen versperd geweest.

Een andere opdracht, waarmee Piet naar L'warden kwam was het kraken van de gevangenis. Nadat hij een week in L'warden was en reeds met iemand anders de opdracht had besproken, gaf Piet mij de opdracht de nodige inlichtingen in te winnen en de plannen met hem voor te bereiden. Alles wat in dit verband is gedaan zal ik in een apart rapport verwerken. In totaal hebben wij ruim 2 maanden aan de voorbereiding gewerkt en op 8 December is de operatie ook uitgevoerd. Totaal zijn toen 51 personen door de K.P. bevrijd. Persoonlijk maakte ik deel uit van één der groepen, die in het H.v.B. zijn binnen geweest. Ook op deze daad zijn geen repressailles gevolgd, iets wat eerst wel in het plan der S.D. lag, doch op het laatst is dit afgelast door het Oppercommando uit den Haag, gezien de zeer sportieve uitgevoerde en goed voorbereide operatie.

Omstreeks half October ben ik op een Zondag bij mijn vrouw in Hijum, waar zij zich stierlijk verveelt en er niet kan wennen om met haar 3 kinderen bij haar schoonzuster, die ook 3 kinderen heeft, te verblijven. Na enig gepraat besluiten wij nog diezelfde dag met kinderen en al naar L'warden te gaan en onze intrek te nemen in het leegstaand huis van mijn moeder aan de Groningerstraatweg. Alhoewel het hier heel erg behelpen is, voelt mijn vrouw zich toch veel beter op haar gemak dan op de boerderij.

Vlak voor de verhuizing is ook de Friese K.P. teruggekeerd van de IJselnie en is de ploeg van Sjors na veel wederwaardigheden weer in L'warden verschenen. Hoofdzakelijk zijn de jongens weer op hun oude adressen teruggekeerd en Willem komt ook weer bij ons, zodra wij weer op de Gron. Straatweg zitten. Alhoewel die woning slechts uit één voorkamer en twee kleine slaapkamers bestaat, was hij weer graag bij ons. Hij sliep in de woonkamer op een divan.

Zondag 9 October, de eerste zondag dat ik daar woonde, was een dag welke niet gemakkelijk vergeten zal worden. De dag begon 's morgens omstreeks 5 uur toen Mark Wierda bij mij over de schutting klauterde en mijn vrouw verschrikt wakker werd en vroeg: "Wat is dat?" Mark bracht de mededeling dat hij het adres wist van de man, die trachtte contact te krijgen met de ondergrondse organisatie en die vermoedelijk een S.D.-spion was. 's Avonds tegen 8 uur was deze beruchte S.D.-man, nl. Piet Galliard uit Groningen door ons gearresteerd en onschadelijk gemaakt. Wat zich allemaal afspeelde voor deze arrestatie en de gevangenhouding van deze zeer gevaarlijke man, zal ik apart verwerken.

Al heel gauw zitten wij op de Gron.-straatweg ook niet rustig meer, want in verband met het uitvaren van het schip uit L'warden, ben ik 's avonds op 18 October genoodzaakt met Willem onderdak te zoeken. Wij vinden dit samen bij Ate achter op de Gron. straatweg en dit is ons beider geluk geweest. Op 19 Oct. wordt de grote razzia in L'warden gehouden en is 's morgens om 7 uur het blok op de Gron. Straatweg al afgezet. Mijn vrouw is overgelukkig dat wij niet in huis zijn, want de moffen trappen achter de ramen in en staan zo maar in de kamer. Bij Ate wordt de boel niet doorzocht en zodoende ontspringen wij, als bij toeval een arrestatie. De belevenissen van die dag zijn echter wel zo interessant geweest, dat ik alleen daarover wel een klein boekje kan schrijven. Die dag leerde ik voor het eerst Gien kennen en raakte zij, doordat zij bij Ate kwam voor mij aan het koerieren. Van die dag af is zij steeds voor de K.P. bezig geweest en is zij voor ons één der beste koeriersters geworden, althans wat het werk aangaat op de lange afstanden. Door Gien haar werk blijven wij op de hoog

te wat er zoal in de stad gebeurde. Tevens kon zij vrij gunstige berichten binnen brengen over het verloop met het schip en over de gang van zaken op het hoofdkwartier. Tegen de avond wordt de Duitse contrôle weer opgeheven en blijkt het weer mogelijk je in de stad te bewegen, althans met een stempel of ausweis of P.B. Dit hebben wij dezelfde dag al weer voor elkaar, dank zij de activiteit op de L.O.-centrale.

Tijdens ons gedwongen binnen zitten bij Ate speelt zich nog een aardig voorval af, wat ernstige gevolgen had kunnen hebben, doch gelukkig goed afliep. Een 50-tal meters van Ate zijn huis staat een klein gereedschapshokje op een stukje bouwland. Een hek geeft daar toegang tot dit stukje land. 's Morgens om 7 uur, toen de uit Groningen komende Duitsers een half uurtje pauseerden, hadden zij een gedeelte van dit hek er afgescheurd om een vuurtje te stoken. Boven dien trokken zij enkele planken uit de deur van het oude schuurtje en bränden deze ook op. Op zich zelf was dit niet zo erg, doch wat erger was, zij vonden in het schuurtje onder rommel en dekzeil Ate zijn motor met zijspan, welke daar verborgen stond. Deze ontdekking was voor de Duitsers van veel belang, doch de persoonlijke hebzucht speelde ook hier weer een rol. Degene, die de ontdekking deden, rapporteerden het niet, doch zeiden, die halen wij vanmiddag wel even op. Alles werd weer afgedekt en de zaak viel niet erg op. Echter hadden enkele Hollandse arbeiders, welke langs de weg bezig waren een telefoonkabel uit te graven onder leiding van Duitsers, gezien, wat er gebeurd was. Omstreeks 10 uur toen wij met z'n drieën even bij de arbeiders staan te praten, vernemen wij, dat de Duitsers een motor ontdekt hebben in het schuurtje. Nauwelijks weer in huis vertelt Ate, wie zijn motor dit is. Hij vertelt dat de motor van de wielen ontdaan staat en de zijspan ook los. Direkt maken wij plannen, om te proberen de motor rijvaardig te krijgen en dan zodra de kans schoon is het apparaat ~~te~~ ~~ver~~ ~~keren~~ uit het schuurtje naar een veiliger plaats te brengen.

Wij spreken eerst af de zaak eens te verkennen, waartoe wij met z'n drieën naar het schuurtje zullen gaan. Wij zullen allen in het bezit moeten zijn van een schop. Bij eventueel gevaar zullen we dan doen of wij arbeiders zijn bij het graafwerk voor het kabel uitnemen. Ate denkt wel over drie schoppen te beschikken. Wij steken ons alle drie in oude werkkleding, de klompen aan en begeven ons naar het schuurtje vlak naast Ate zijn huis. Daar blijkt slechts één schop te zijn. "O, niet erg", zegt Ate, "in het andere schuurtje zijn vast wel schoppen". Ik begeef mij vast op weg naar het schuurtje, terwijl Ate en Willem daar nog even blijven zoeken. Ik verken eerst de straatweg; de arbeiders zijn het meest voor Ate zijn woning aan het werk, de Duitse contrôle is niet te zien. Ik ga snel over het bouwland naar het schuurtje en duik hierin naar binnen. Eerst ga ik gezocht naar een schop, doch niets te vinden, na veel zoeken vind ik een oude mesgreep doch zonder hilt. Zo, in ieder geval heb ik nu wat, al is het niet veel moois. Waarschijnlijk zal ik het ding toch niet behoeven te gebruiken. Verder kijk ik eens naar de motor om. Ja hoor het is duidelijk dat er mensen bij geweest zijn. De nummerborden liggen vlak voor de deur, terwijl ze in het zijspan lagen. Ze zijn er wel degelijk bij geweest. "Hè, wat blijven die Ate en Willem toch lang weg." Ik zal eens gaan zien waar of ze blijven. Ik voorzichtig uit het schuurtje en naar buiten. Geen Willem of Ate te zien, doch wel de Duitser die de arbeiders moet controleren. Zodra ik hem op de straatweg zie staan, merk ik meteen dat hij mij ook heeft ontdekt. Ik stap dus meteen resoluut verder, klauter door het kapotte hek en ga enkele meters in de gleuf verder staan te werken. Inmiddels staat de Mof naast de laatste arbeider van de ploeg, ongeveer een 20-tal meters van mij vandaan. Daar waar ik ben gaan werken, is de gleuf bijna op de juiste diepte en ligt de kabel overal bloot. Gelukkig waren er nog enkele meters waar de kabel nog niet zichtbaar was en dat probeer ik nu voor elkaar te krijgen. Uit ter aard ben ik geen beste grondwerker, doch met die 3-tandse mostvork was het helemaal geen doen, vooral niet omdat de hilt aan de stok ontbrak. Doch ik doe dapper mijn best. Ik schop zo goed en zo kwaad als het gaat. Ik hoor de mof vragen aan die andere arbeiders: "Was macht die Mann da? Het

antwoord kon ik niet verstaan. Wel hoor ik de mof zeggen: "Lass ich mal sehen." En ja hoor, daar komt hij rustig aangestapt. Een moment flitst alles door mijn brein. Mijn papieren, welke ik in mijn zak heb, zijn vrij goed. 'k Ben nl. monteur bij de P.E.B., volgens het P.B. Echter heb ik niet het afgestempelde werkbrieff van de O.T., wat iedere morgen afgestempeld wordt, als je in de gleuf werkt. Enfin, maar afvachten en rustig doorwerken. Ik doe mijn uiterste best de stevig klei zo op de schep te krijgen, dat het er bijtijds niet door de tanden weer afrolt en zodra ik de modder op de kant heb, is het zaak de mestvork weer zo snel mogelijk in de gleuf te krijgen, zodat het niet zichtbaar is, dat ik met de vork het werk doe, in plaats van met eenschop. Ja hoor, daar staat de mof al naa mij, blijft staan en kijkt naar mijn werk. Even ga ik recht op staan en kijk hem aan en zeg rustig: "Guten morgen" en ga dan weer door met mijn moeilijke arbeid. Hij antwoordt met dezelfde groet en loopt dan kalm door in de richting van het tolhuis, waar een andere ploeg aan het werk is. Ik slaak een zucht van verlichting. Dat was door het oog van een naald. Doch ik was er doorgekomen. Zodra de mof uit het gezicht is verdwenen, verdwijn ik weer via hek en bouwland naar Ate zijn huis. Met gejuich word ik daar ontvangen. Achter de ramen staande hadden zij alles gezien en mij reeds doorgescreven. Algemeen waren wij blij, dat het zo was afgelopen. De koffie van Ate zijn vrouw smaakte me begrijpelijk wijs uitstekend. Ik bracht Ate verslag uit van de moter. Wij besloten nu direkt om 12 uur, als het werkvolk ging te schaften, de zaak op te knappen. Ate en Will zullen dan samen in het schuurtje gaan om de moter te monteren, terwijl ik op de straatweg zal heen en weer wandelen om de zaak te verkennen. En dit plan wordt uitgewerkt. Alle gereedschap wordt bij elkaar gezocht en zodra het werkvolk is verdwenen, duiken Ate en Willem in het oude schuurtje en ik stap ruim 1½ uur op de straatweg heen en weer. Er passeren wel verschillende Duitsers, do op het schuurtje wordt niet gelet. Ruim half twee is de moter rijvaardig en ve moedelijk zal hij ook wle willen lopen. Het is echter inmiddels weer tijd, dat het werkvolk terug komt en aan het werk gaat, zodat wij weer in huis verdwijne. Te ruim twee uur trek ik nogeens de werkkleren en klompen aan, zoek een schop op en begeef mij naar de gleuf om eens met de arbeiders te praten. Ik liet de jongens een cigaretje draaien en vroeg aan de bewuste arbeiders, wat die Mof zoeven gevraagd had. Het klopte met wat ik had menen te verstaan. Hij had geant woord dat hij het niet wist. Meteen zoals we staan te praten komt dezelfde Mof van 's morgens op de fiets aangereden en stapt bij ons groepje af en zet de fiets tegen de boom. Nu natuurlijk allen direkt weer aan de arbeid en ik ook. Het ging nu beter dan 's morgens, omdat ik een schop had. De mof heeft orders: "Direkt aufhalten und melden bei die Mauer." Dus weer nieuwe problemen. Hij gaa iets verder om ook de daar werkende arbeiders dezelfde order te brengen. Zodra hij een 20-tal meters verderop en met de rug naar ons toe staat, schiet ik in eens over het brugje en verdwijn achter Ate zijn huis. Van achter de gordijner heb ik alle arbeiders mooi zien vertrekken naar de muur. Toen ben ik voorlopig maar binnen gebleven. Driemaal de dans ontspringen op één dag was mij ook mooi genoeg.

's Middags vermaken wij ons met z'n drieën wat in huis. Ondanks de afzetting bij de watertoren ziet Gien tot tweemaal toe kans ons berichten over te brengen hoe het in de stad gaat. Omstreeks 4 uur wordt de bezetting van de stad weer ingetrokken. De meeste gearresteerde mensen zijn weer met een stempel op hun ausweis naar huis teruggekeerd, doch ook velen werden gedwongen om in Drente te gaan werken. De trein waarmee verscheidene honderden dezer mannen vtrok, deed nu direkt niet aan een deportatie-trein denken, want tot ergenis van de positieve verzetsmensen gingen de mannen zingende en jubelende de stad uit. De trein was met verschillende leuzen volgekrast, o.a. één "los van 't wijf". 's Avonds omstreeks zes uur zag Ate kans de moter aan het draaien te krijgen en zonder papieren reed hij hem naar de andere kant van de stad, waar hij weer een goede schuilplaats voor de moter had. De hierop volgende nacht hebben Willem en ik nog bij Ate doorgebracht, doch te wij 's zaterdags ook weer contact kregen met de jongens van het grindschip, ki

bleek dat ook weer mogelijk was rustig op het adres Groningerstraatweg te verblijven.

Voor mijn vrouw bracht deze razzia ook weer extra werk en zorg. De Duitsers, welke de Leeuweriksstraat moesten controleren kwamen tot de ontdekking, dat het pand no. 140 leeg was. Dit werd genoteerd, doch toen ze het huis op no. 138 bij mej. Koning doorzochten ontdekten ze daar op de vliering een grote hoeveelheid huisraad en op hun vraag aan mej. Koning durfde deze niets anders dan eerlijk antwoorden dat alles van buurman was. Zij kreeg toen de mededeling, dat ze dat wel binnenkort zouden ophalen. Deze mededeling was voor ons weer reden, om alle daar weer van de zolder af te halen en bij anderen onder te brengen. Ondanks het feit, dat wij als hoogste verlangen kenden zelf het einde der oorlog te mogen halen, was vooral mijn vrouw er toch ook nog heel erg op gesteld om haar spulletjes bewaard te houden.

De voorbereidingen aan de kraak op de gevangenis gaan verder; ook die voor het tot zinken brengen van het schip, wat zeer veel moeilijkheden veroorzaakt.

Tevens komt het verzorgen van de verschillende K.P.-ërs grotendeels op mij neer, doch na verloop van tijd neemt Henk dit hoe langer hoe meer over. De laatste grote verzorging was die der brandstof. In samenwerking met de secretaris der brandstof-commissie kreeg ik de beschikking over 100 eenheden cokes, welke over de verschillende adressen verdeeld is geworden. Bovendien kreeg ik contact met de heer Faber, een commissionair, die over enkele honderd duizenden turf en beschikte. Van hem kreeg ik een 35000 los voor illegale adressen. De verspreiding over ruim 100 adressen over geheel L'warden bracht vrij veel moeilijkheden met zich mee. Het geschiedde alleen bij donker, of 's morgen heel vroeg of 's avonds zodra het donker werd. Een 8-tal jongens der gevechtsgroepen verzorgden met kar en bakfiets dit werk. Gelukkig is steeds alles goed gelopen. Op het laatst echter kwam een controleur der brandstofcommissie achter het feit, dat de voorraad turf van Faber (welke onder beslag lag) geweldig verminderde. Hij werd ter verantwoording geroepen. Hij ging zich achter de illegaliteit verschuilen, iets wat niet geaccepteerd werd, waarop hij mijn naam noemde. Hij dreigde, dat als de commissie het hem te lastig maakte, dat zij dan ook maar voor de gevolgen moesten instaan. Ik werd toen door de secretaris ter verantwoording geroepen en toen bleek al spoedig, dat Faber boven het aantal wat hij mij had geleverd nog ruim 100.000 stuks had afgeleverd aan anderen en vaak niet op normale wijze. Toch was het te gevaarlijk om deze zaak te openbaarheid te brengen, aangezien Faber verschillende adressen en personen kende, die hadden meegewerkt. Ik heb toen een rapport over deze aangelegenheid bij de brandstofcommissie ingeleverd en na veel moeite is het mij gelukt de zaak in de doofpot te krijgen.

Eén der mannen die veel werk heeft verricht bij het onderbrengen der turf en waar ik toen voor het eerst in aanraking mee kwam is Joh. Neuvland uit de Mende:sohnstraat. Helaas is hij een week voor de bevrijding gearresteerd en b Dronrijp gefussilleerd.

Begin November krijgt mijn vrouw zoveel heimwee naar haar eigen huis, dat wij besluiten daar weer onze intrek te nemen, tenminste alleen de vrouw en kinderen met Geertje ons dienstmeisje. Alles wordt weer ingericht en spoedig zijn zij weer in eigen huis geïnstalleerd. Mijn vrouw zegt: "En nu krijg je me er nooit weer uit, er gebeurt dan maar wat er gebeurt."

Doch ik dacht er anders over, ik wilde niet weer naar huis. Enkele weken ben ik toen in huis geweest bij G. Venema in de Grote Kerkstraat. Dit heeft niet lang geduurd, want ik verhuisde weer naar L.v.d. Werf, Leeuwerikstraat 116. Op deze beide adressen heb ik een prima ontvangst en verzorging gehad. Beiden waren zeer meelevend, stonden altijd voor mij klaar, vroegen nergens naar en omringden mij altijd met vele zorgen.

Bij vrouw en kinderen kom ik alleen over dag maar eens een half uurtje, tenminste als het werk het toelaat. Mijn kinderen weten niet beter, dan dat Pappa van de Duitsers moest werken en haast nooit thuis mag komen. Mijn vrouw houdt zich

uitstekend en voelt zich in haar eigen huis weer bijzonder op haar gemak. Een grote steun heeft zij aan ons dienstmeisje, Geertje Hoekstra, die haar in alles bijzonder goed terzijde staat, terwijl ook een kennisje, nl. Annie v.d.Scaahf veel steun verleent.

Op 4 December verlaat ik plotseling weer het adres Leeuwerikstraat 113, omdat wij in verband met de voorbereiding op de kraak der gevangenis met Piet Kramer en Wim Steginga te zamen onze intrek nemen bij mijn oom W. Bultsma op de Voorstreek. Hier worden de laatste puntjes op de i gezet. Alle plannen op het papier uitgewerkt. Donderdagsavonds 7 December kom ik even bij mijn vrouw aan en deel haar mede, wat er de volgende dag staat te gebeuren. Even is zij de kluts kwijt, want ik wil dat ze 's avonds ca. 6 uur het huis zal verlaten. Alles moet ze laten zoals het is. Niemand mag ze inlichten. Het enigste wat zij mij vraagt is: "Ga jij ook mee?" Wanneer ik zeg van ja, zegt ze: "Dat is goed, doch wees voorzichtig; ik hoop dat jullie mogen slagen."

Flink is zij, ze aanvaardt het als de gewoonste zaak ter wereld. Ze klaagt niet en vraagt ook niet en hierdoor geeft zij zonder het te weten een reuze steun. Het afscheid is kort. Beiden weten, dat het misschien het laatste is, doch er is geen twijfel of aarzeling. Beiden weten wij: Die op God vertrouwd is wel bewaard en als de plicht roept, dan mogen ook wij niet achter blijven.

8 December. Eén der gewichtigste dagen van mijn leven. Alles is naar wens verlopen en 's avonds heerst er een dankbare stemming bij allen die meewerkten.

9 December. 's Morgens groot alarm; allen op onze hoede. Ook de huiszoeking wordt doorstaan, met z'n zessen in het schuilhoekje bij van Dijk in de Roekstraat. Als alle gevaar geweken is komt mijn vrouw even een kort bezoekje brengen. Toen pas ontdekte ik, hoe groot de spanning bij haar was geweest en hoe zwaar de twee voorgaande nachten en dag geweest moest zijn. Dapper vrouwtje, die zeker minstens zoveel bijdroeg in het werk der verzetsbeweging als menige K.F.-er.

De laatste helft van December breng ik door ren huize van bakker Hofstra, waar Wim ook zit en tegen Kerstmis komt Piet ook nog opdagen. Deze maand hebben wij 's avonds veel met elkaar zitten praten; hebben elkaar goed leren kennen en waarderen. Het was een mooie tijd. Er werd weer gewerkt aan nieuwe en andere plannen. Doch er werd ook wel eens gestoeid. Wat ging het er soms om weg. Zo 's avonds als de jassen uitkwamen en de mouwen werden opgestroopt en Wim en Piet als twee jonge katten over de grond rolden, of wanneer Uppie mijn hulp inriep om Piet er eens onder te krijgen. De bakker zelf kon ook wel mee doen.

Een paar echte gezellige weken hebben wij hier gehad. Doch lang kon dit niet duren. Het was onverantwoord om met z'n vieren op een zo'n gevaarlijk adres te zitten. Piet en ik vertrekken dan ook begin Januari. Ik betrek met Truus een paar kamers op Nieuwestad 135 bij mevr. Salomons. Tot een week voor de bevrijding hebben wij ons adres daar gehad.

Het is in deze tijd dat de N.B.S. in goede vormen wordt gewerkt. Op 1 December is de fusie van K.F. en O.D. tot stand gekomen. De commandant O.D. wordt de Gewestelijk Commandant der N.B.S. Hij krijgt het bevel over alle gevechtsgrepen. De commandant K.F. wordt de Gewestelijk Sabotage leider. Onder hen komen de sabotage-groepen te staan. Iedere groep komt te bestaan uit 6 man plus 1 commandant. Hiervoor worden in iedere groep 3 oud K.F.-ers ondergebracht en verder wordt de grepp aangevuld met 3 flinke kerels uit de gevechtsgroep. Over de gehele provincie worden deze sabotage-groepen verspreid. De opdracht welke zij krijgen uit te voeren worden via de districts-commandanten door de G.S.L. gegeven. Voor het uit te voeren sabotage-werk is het nodig, dat de G.S.L. over alle mogelijke inlichtingen beschikt en door de G.S.L. word ik in Januari aangewezen om deze inlichtingendienst te verzorgen. Aangezien dit belangrijk en veel meer werk mee zal brengen adviseert Piet mij om Truus als typiste-secretaresse te nemen, eigenlijk beter gezegd als direkte medewerkster. Truus was een oude medewerkster der L.O. uit Groningen. Daar was zij uitgewer

ij had nog enige tijd in Zwolle gewerkt, doch was uiteindelijk in Leeuwarden

terecht gekomen. Vanaf de dag dat ik Truus het eerst heb leren kennen, hebben wij het goed met elkaar kunnen vinden. Toen Piet mij dan ook voorstelde om haar als medewerkster te nemen, kon ik daar volkomen accord mee gaan. Nimmer heb ik er spijt van gehad, want niet alleen was zij een trouwe medewerkster, doch ook zeer moedig. Nooit was haar iets te veel en het zwaarste en gekste was Truus niet te erg. Altijd stond zij klaar en nooit was iets haar te veel.

Truus en ik betrokken dan samen kamers in een ideaal pand. In totaal beschikte wij hier over 5 slaappleatsen en vaak heeft dit pand dienst gedaan als toevluchtsoord voor zwaar gezochten. Oorspronkelijk verzorgde mevrouw Salomons onze kamers en eten, doch na een maand geraakten wij geheel zelfstandig en kwam Annie v.d.Schaaf iedere dag voor ons eten en het werk zorgen. Daardoor waren wij nog vrijer en konden wij precies zo werken als het ons het beste uitkwam. En en is hard en veel gewerkt op no. 135. Veel plannen zijn hier uitgewerkt en tot stand gekomen. Het zou mij veel te ver voeren, wanneer ik alles zuiver zou rapporteren, doch in vogelvlucht wil ik de belangrijkste gebeurtenissen even aanhalen.

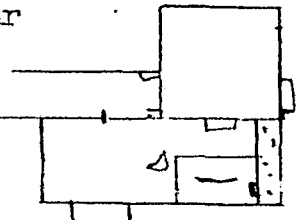
In begin Januari had ik de zorg voor alle illegale adressen in L'warden opdat er geen evacués ondergebracht werden. In totaal waren van alle zijden ruim 200 adressen in L'warden aan ons doorgegeven, welke gevrijwaard moesten worden voor pottenkijkers. Wij hadden eerst contact met de heer Riddersma, die deze dienst in L'warden verzorgde en later de heer v.d. Wal. Van deze beide personen hadden wij de volle medewerking. Alle dagen ontmoeten wij elkaar en worden de lijsten op tafel gelegd. De evacuatie-controleurs plaatsten vaak op illegaal adres 1 tot 3 evacués en de hiervoor uitgeschreven formulieren werden door ons in de kachel verbrand en op de evacuatie-lijsten werd dit weer keurig bijgewerkt. Alle lof voor het keurige werk van deze heren. Wanneer door bijzondere omstandigheden soms toch op een illegaal adres evacués kwamen, zagen zij vaak nog kans om ze na enkele dagen weer overgeplaatst te krijgen.

Verder hebben Truus en ik weer nieuwe plannen uitgewerkt voor een nieuw overval op de gevangenis. Ook deze voorbereiding heeft veel tijd in beslag genomen, doch in Februari waren wij in staat aan Piet in ruwe trekken een geheel nieuw plan voor te leggen, wat minstens zoveel kans van slagen had, dan het vorige, te meer daar het op een geheel andere manier was opgesteld.

In het laatst van Januari droeg Piet mij op een overval voor te bereiden op één of andere Bankinstelling om aan geld te komen voor de N.B.S. Er waren in die tijd wel eens moeilijkheden om aan voldoende geld te komen voor alle uitgaven. Het haperde wel eens met de geldschietters, want voor de N.B.S. moest het wat geld uitgegeven worden. Verschillende bankinstellingen werden onder de loep genomen; van enkele personen kreeg ik volle medewerking voor het verstrekken der gegevens, doch er waren ook personen, alhoewel voor het oog goede vaderlanders, die ~~er~~ toch niets voor voelden om enige inlichtingen te verstrekken. Wij slaagden echter volkomen. Een compleet plan werd aan Piet voorgelegd om de Nederlandse Bank aan de Tweebaksmarkt te kraken. Ondanks het feit, dat deze Bank dag en nacht bewaakt werd door 3 - 5 landwachters, was ons plan zeer goed uitvoerbaar en de geldvoorraad der bank was verreweg de hoogste. n.l.f. 23.000.000. Helaas was het niet nodig, dat deze kraak uitgevoerd werd. De geldlevering door het N.S.F. liep de laatste maanden der bezetting vrij vlot.

Eind Januari ontving ik mijn officiële aanstelling als Hoofd van de Inlichtingendienst der Sectie II B. Deze sectie verzorgde onder leiding van Piet Kramer speciaal het sabotage-werk voor Friesland. Piet zelf had de functie gekregen van G.S.L.

Begin Februari werd de G.O.L. (Gewestelijk Operatie Leider) in het Zuiden der Provincie gearresteerd. Direct na de arrestatie was in L'warden alles in actie, aangezien vermoed werd, dat de G.O.L. met zijn adjudant in L'warden opgesloten zou worden. Er was reeds een plan bijna voor elkaar om het S.D.-gebouw te overvallen. In allerijl werd toen (het was op een zondag) het plan verder uitgewerkt en een overval was mogelijk, doch leverde zeer veel gevaar op voor de medewerkers. Ondanks alle nasporingen door de gehele provincie

was het ons niet mogelijk uit te vinden, waar deze twee personen opgesloten werden. Wij hebben alles in het werk gesteld, doch ze nooit kunnen vinden. Hun bevrijden was dus ook niet mogelijk. Deze mannen moeten ontzettend veel geleed hebben, want de Duitsers wisten wie zij waren. Zij waren namelijk gevonden met een vrij volledig dossier bij zich over de N.B.S. in Friesland. Alle plannen over de krijgsverrichtingen, sabotageopdrachten enz. zijn de Duitsers in handen gevallen. Ondanks dat de Moffen dus wisten, wie zij hadden, is door hun spreken praktisch niets bekend geworden. Enkele malen heeft men Wierda, welke speciaal over de bewapening ging nog in een auto gezien, wanneer de S.D. met hem de provincie inging om bergplaatsen van wapens op te sporen, doch ook hierdoor zijn weinig opslagplaatsen ontdekt. Kort na de bevrijding werd helaas bekend, dat Duitsers deze twee dappere strijders vermoord hebben enkele dagen voordat Zwalle bevrijd werd, waar zij de laatste tijd in de gevangenis zaten. Doordat de G.O.L. op deze wijze uitviel, werd Piet ook met het Operatieve gedeelte belast, zodat deze het vanaf die tijd abnormaal druk had.

Er moesten totaal nieuwe plannen gemaakt worden, aangezien de bestaande niet toegepast konden worden. Veel inlichtingen heb ik hem moeten verstrekken.

Plannen zijn uitgewerkt voor water-, spoor en weg sabotage's.

De alleromgankelijkste dingen moesten gecontroleerd worden. Regelmatig had ik contact met ambtenaren op het gebied van Waterstaat, zowel Rijks-als Provincie. Ook met de scheepvaart- en bevrachtingscommissie.

Het moeilijkste was het om het contact met het spoorwegpersoneel te onderhouden. Deze heren verdwenen zo vaak van hun onderduikadressen en altijd zonder hun nieuw adres achter te laten. Dit was steeds weer een opgaaft op zich zelf om de betreffende personen te pakken te krijgen.

Voor het spoorwegverkeer was de opgaaft zeer moeilijk om dit op het juiste moment stil te leggen. Toch is op het kardinale tijdstip prompt alles stil komen te liggen. Er is bovendien nog een overval door ons voorbereid op een trein, welke vanuit L'warden zou kunnen vertrekken naar Duitsland met politieke gevangenen. Deze overval heeft nooit plaats gehad, aangezien praktisch geen politieke gevangenen van betekenis meer vervoerd zijn naar Duitsland.

Een aardig overvalletje is nog door mij voorbereid bij de Rami te L'warden. In Maart is deze overval uitgevoerd door een 8-tal leden van de Sabotage-groep. De buit bedroeg daar 23 buitenboordmotoren, verpakt in 16 kisten. Het aardige was, dat in de Rami een ploeg van 6 Duitsers sliep op een boegwoning. Een groep van 4 man betrok 's avonds van acht het pand er naast en konden de gehele avond de Duitsers horen spreken. De bewoners van het pand werden de gehele avond onder bewaking gehouden. Toen om ruim 12 uur de Duitsers in de rust gingen begonnen onze jongens via een plat dak en een opengesneden raam de garage en magazijnen te onderzoeken. Zij vonden de 16 kisten op de aangegeven plaatsen, vervoerden die via het dak door de woning welke zij bezaten hadden en brachten alles via de trap in het benedenportaal. Prompt om zes uur verschenen achtereenvolgens een drietal bakfietsen, waar alle kisten opgeladen werden en om zeven uur waren alle jongens op hun kwartieren terug en de motoren in onze bergplaatsen geborgen. Wat die Duitsers op hun neus keken, toen hun gehele voorraad 's morgens misten en hun burens gekneveld in huis aantroffen.

In het laatst van Februari heb ik nog een zware opdracht van Piet ontvangen. Er werd ons medegedeeld dat de S.D. plan had om nog van het spaarbankgebouw te gaan verhuizen naar het Burmaniahuis. Dit werd ons ongeveer een week voor de verhuizing bekend. Hoe het ons nog is gelukt om in het Burmaniahuis drie microfoons onder de ogen der Duitsers in te bouwen en een viertal telefoonlijnen af te takken en alles onder te brengen in een speciaal hier voor ingericht pakhuisje, vindt U in bijlage no. V opgetekend. Dit is een apparaat geweest wat ons de laatste twee maanden onschatbare diensten heeft verricht. Alle telefoongesprekken op het S.D.-gebouw werden door ons beluisterd. Verschillende malen hebben wij urenlang verhooren kunnen volgen. Door deze dienst tot in de puntjes te verzorgen, was het ons haast altijd mogelijk de

illegale werkers tijdig te waanschuwen. Dag en nacht werkte deze dienst; een viertal jongens deed regelmatig dienst. Een zware tijd hebben deze jongens gehad, onder leiding van onze oude K.P.-er Kopie; vooral de laatste tijd was onhoudbaar. Tot de dag der bevrijding is dit apparaat perfect blijven werken. Velen onzer zijn door deze Luisterpost in het leven gespaard gebleven en veel kon door ons tijdig ondernomen worden. Ondanks dat de moffen wisten, dat er iets niet in de haak was, hebben zij nooit uit kunnen vinden hoe het mogelijk was, dat zij altijd te laat waren.

Dan moet ik nog even mededelen, dat ik in Februari door de districtscommandant belast werd met de leiding van Sectie IX (Inlichtingen) speciaal voor district X. Samen met Mark Wierda heb ik dit nog kunnen verzorgen. Alle militaire inlichtingen werden door ons verzameld uit het District en bijgehouden op kaarten, terwijl wij regelmatig alles doorgaven aan de Dic. en tevens aan de Gewestelijke Inlichtingendienst.

Tevens bemoeiden wij ons met verraders en S.D.-spionnen. Speciaal het geval Dr. Brouwer, een evacu  uit Arnhem, heeft ons veel hoofdbrekens en extra werk bezorgd. Juist toen wij zo ver waren, dat wij deze S.D.-er zouden arresteren, was de S.D. ons voor en arresteerde hem. Achteraf is gebleken dat zijn zg. vrouw hem had verraden bij de S.D., aangezien hij een dubbel spel speelde. Op 11 April is hij door de Duitsers te Dronrijp gefussilleerd.

Met Mark Wierda heb ik zeer prettig enkele maanden samengewerkt. Hij was een zeer enthousiast verzetsman. Altijd bereid te doen wat in zijn vermogen lag. Halve nachten hebben wij samengewerkt aan het uitwerken der binnengekomen inlichtingen.

Voor de laatste weken is door ons onder hoofdspinning gewerkt. Van Dic X, zowel als van de G.S.L. kregen wij vele opdrachten nog uit te voeren. E  er van was de opdracht om voor District X nog een afwerpterrein te onderzoeken en indien mogelijk nog voor te bereiden voor een wapenafworp. Persoonlijk heb ik eentje uitgestippeld in de buurt van Hallum. Hiervoor had ik de medewerking van de heer Westerman (Humalda) uit Dokkum. Over de dag, dat ik een bezoek aan dit terrein bracht, dacht ik nog een apart verhaaltje te maken. Die dag had ik het geluk drie maal door het oog van een naald te kruipen en aan een arrestatie door Duitsers te ontkomen. (Zie bijlage no. VI)

Dit terrein is echter niet gebruikt geworden. Evenzo het terrein wat Mark onderzocht in de Hempenerspoleder. Dit laatste is ook nog in kaart gebracht en zou worden doorgegeven. Doordat de bevrijding naderde is dit echter niet doorgegeven.

De laatste week van zijn leven heeft Mark nog een mooie sabotage-daad voorbereid. Van de G.S.L. ontving ik namelijk een blokje trotyl afkomstig van een lading, welke de P.T.T.-centrale door de Duitsers was aangebracht. Met Mark besprak ik de voorbereiding om deze blokjes na te maken. En het gelukte hem na een dag of drie het voor elkaar te krijgen, dat ze precies nagemaakt konden worden. Op zaterdag 7 April, 's avonds van 7 - 8 uur heb ik voor het laatst met hem de finesses besproken en hij zou 's zondags de mensen aan het werk zetten opdat dinsdags 75 exemplaren klaar zouden zijn. Helaas werd hij in de nacht van 7 op 8 April gearresteerd en met hem zijn twee jongere broers. Tijdens het verhoor heeft hij zich gedragen als een echt gelovig en standvastig strijder "Ik kan hem toch niet verraden" schreef hij nog na een dag marteling. Hij moest mijn adres opgeven en Mark deed het niet. Mee aan Mark zijn stilzwijgen is het te danken, dat ik de laatste week mijn werk ongestoord heb kunnen verrichten. En Mark heeft zijn stilzwijgen moeten betalen met de dood. 's Woensdagmiddags 11 April is hij met zijn twee broers en 10 anderen te Dronrijp gefussilleerd. Doch zijn laatste werk, dat hij moest afbreken, is toch nog voltooid. Nadat Mark was uitgevallen heb ik de zaak met Adrie de Jong opgenomen en deze heeft ondanks alle moeilijkheden de zaak tot een goed einde gebracht. Op Vrijdag 13 April kon de echte springlading door 2 P.T.T.-ambtenaren verwisseld worden met de nagemaakte en de Duitsers kwamen des Zaterdag 14 April tot de ontdekking, toen zij de lont er in zouden steken dat ze waren beet genomen. Het P.T.T.-gebouw is door Mark zijn laatste daad bewaard gebleven.

Op Vrijdag 6 April werd ik geroepen bij de G.C. en G.S.L. en werd mij medegedeeld dat ik de laatste dagen de taak van de G.S.L., welke tevens de G.O.L. zijn werk had overgenomen, zou moeten overnemen, aangezien het plan was opgekomen dat de G.S.L. met een groep van 200 B.S.-ers uit Friesland zou trachten contact te maken met de Canadezen. Deze waren omstreeks die tijd gevorderd tot Meppel, Hoogeveen, Coevorden. Alhoewel met enig bezwaar, heb ik de taak, welke mij als niet-militair een beetje te zwaar leeg, geaccepteerd, na dat de G.C. in de eerste plaats verklaarde, dat hij het mij volkomen toevertrouwde, omdat er praktisch weinigen waren, die zo goed met alles op de hoogte waren en ten tweede het praktisch onmogelijk zou zijn om op korte termijn een ander te vinden, die het beter zou kunnen doen. De G.C. beloofde mij echter zoveel mogelijk mij bij te staan. We spraken af, dat ik des Zaterdag bij Kramer zou komen om met hem de voorbereidingen te voltooien, voor het vertrekken van een drietal sabotage-ploegen vanuit Dokkum en L'warden naar Heerenveen en Maandag zouden de sabotage-ploegen volgen. Kramer zou mij dan de laatste dag nog even in enkele bijzonderheden inwerken.

Al onze plannen werden echter bijkans in de war gestuurd door de actie van de S.D.. Zaterdagsmorgens werd ik tegen 6 uur wakker door gestommel op een afdakje in de tuin achter het pand waar Truus en ik samen verblijf hielden. Zodra ik het zolderraam uitkeek kwam ik tot de ontdekking dat een 6 - 8 tal S.D.-ers waren opgesteld in de tuin en op de daken. De dichtstbijzijnde mof stond nog geen 5 meter van mijn slaapkamer vandaan. Door de gordijnen gluren kon ik het geheel overzien en ook al snel constateerde ik dat het niet ging om ons huis, doch om het huis in de St. Jacobsstraat, waar enkele maanden Henk en Kopie hun werk- en duikadres hadden. Dit pand was bijna een maand niet gebruikt, doch voor een dag of drie was Toon, de commandant van de gezamenlijke sabotage-ploegen uit District X hier ondergebracht. Het kon volgens mijn mening niet om Toon te doen zijn, doch Toon was daar in huis en zou zeker in de val lopen. Van mijn kant kon ik niets doen. Nog nauwelijks had ik mij één en ander gerealiseerd of het werd plotseling een hels kabaal in de tuin en op de daken. Kreten van "Houdt hem", "Daar moet hij zijn" en "Schiet hem neer" klinken door een gerinkel van glas, het openslaan van deuren en een algemene jacht op een ontvluchtte. Twee huizen naast mij wordt alles ingetrapt en vloegen een paar moffen het huis binnen. De gehele tuin werd grondig afgezocht op de daken en in de goten, zodat ik meteen begon te begrijpen dat het gevaarlijk voor mij begon te worden. Snel schoot ik enkele kledingstukken aan en ging Truus wekken, welke een verdieping lager haar slaapvertrek had. Deze sliep nog lekker, doch was snel in de kleren. In een razend tempo werd één en ander gecontroleerd of alles een huiszoeking kon doorstaan. Mijn slaapkamer werd opgeruimd en ik verdween met de geladen sten bij alle gevaarlijke documenten in de schuilplaats, welke Truus achter mij afsloot. Zo, laten de moffen nu ons huis maar gaan afzoeken, alles kan een grondig onderzoek doorstaan. Truus kleedde zich verder geheel aan en nam buiten eens poolshoogte, wat er precies aan de hand was.

Na een kwartier kwam Truus weer boven en deelde mij mee, dat de overval was gericht op het pand St. Jacobsstraat bij de Jong en dat de S.D. nog alles afzocht in huis en aangrenzende panden. Wel was gezien dat de Jong was gearresteerd en in de auto weggebracht, doch men zocht naar meer terroristen. Het gevaar was nog niet geweken en Truus verliet weer het pand en hield buiten een oogje in het zeil. Omstreeks 7 uur kwam zij terug met de mededeling dat inmiddels de S.D. was ingerukt en dat zij gesproken had met mevrouw de Jong, welke met 2 kleine kindertjes in het huis mocht achterblijven. De overval was geweest om Henk en Kopie en die waren er niet, doch men had wel Toon ontdekt. De overval was zo snel in zijn werk gegaan, dat Toon, welke op de tweede etag sliep, geen kans gezien had nog in de schuilplaats te glippen, waarom hij aan de achterzijde het pand had willen verlaten via de daken. Toch dit was niet gelukt, aangezien de daken aan de achterzijde zwaar bewaakt werden.

Als enigste kans had Toon aan de voorzijde van het huis een raam op de 2e verdieping geopend en was hier uit gesprongen, gebruik makend van een verticale lichtbak, welke aan de gevel bevestigd was.

Het was mevr. de Jong niet bekend of Toon nog gesnapt was; wel wist zij dat bij het raam waar Toon uitgesprongen was door de S.D. een tas gevonden was. Wat daarin zat wist zij niet. Toen ik dit hoorde wist ik voldoende, want 's avonds te voren had ik van 7 - 8 uur nog met Toon geconfereerd en wist dat hij die dag met alle adressen van de ruim 20 leden der sab-groep had ontvangen om hun N.B.S.-legitimatie-kaart klaar te maken. Ik vreesde dus het ergste, nl. dat deze namen dan met de tas in de handen der S.D. was gevallen. Vele adressen dezer jongens kende ik, waarom ik Truus dan ook direct de straat opstuurde om verschillenden te waarschuwen, terwijl ik per telefoon alle contact-adressen in de stad inlichtte over het gebeurde en voor alle leden der "sab."-groepen het sein "alarm" gaf. Voor negen uur was de gehele N.B.S.L'warden galarmeerd en het bleek ook wel nodig te zijn geweest, want er kwamen in de loop der morgen van alle kanten berichten binnen, huiszoeking hier, huiszoeking daar. Helaas vielen enkele leden der B.S. in handen der S.D.; in totaal 6 N.B.S.-ers waaronder 3 van de sab.-groepen.

De meeste jongens waren echter op tijd gewaarschuwd.

Om 9 uur kwam het bericht binnen: Toon is zwaar gewond, maar veilig. Hij heeft het verlies van zijn tas gemeld met alle bescheiden over de komende sabotageplannen en de adressen van practisch alle jongens der sab.-groepen.

Om goed 10 uur zat ik aan het ziekbed van Toon, waar ik het één en ander vernam van onze lichamelijke en geestelijke gebroken commandant.

Het was om Henk Visser begonnen geweest. Hij kon niet meer in de schuilplaats komen en wilde in pyama achteruit het pand vluchten. De tas met bescheiden had hij bij zich onder de arm, doch de weg was versperd. Toen snel aan de voorkant een raam opengeschoven. Beneden hem in de straat waren geen Duitsers, dus door het raam, de tas zou mee, doch helaas, voor hem op onverklaarbare wijze, was de tas op de vensterbank blijven liggen.

Hij had de sprong gewaagd, eerst op de glazen lichtbak, doch deze hield niet en hij kon aan het glas geen houvast krijgen, zodat hij de gehele afstand 7-9 m. naar beneden viel. Eén moment was hij versuft geweest, doch hij was weer op de been gekomen en hij had op de tenen lopend het hazepad gekozen, door steegjes en nauwe straatjes was hij op een adres op de Voorstreek aangekomen bij zijn verloofde. Hier had hij zich van behoorlijke kleding voorzien en was meteen weer weggebracht naar een ander duikadres, waar hij zich rustig kon neergeven. De dokter kwam direkt om hem te behandelen en alhoewel hij hevig geradbraakt was, zou alles na verloop van tijd toch wel weer goed voor elkaar komen.

In het kort besprak ik nog even met hem de plannen, welke er waren en waarvoor ook twee van zijn sabotage-ploegen waren aangewezen. Het speet hem enorm, dat hij zelf niet meer daadwerkelijk kon meedoen; ik nam daarop op mij voor zijn groepen de opdrachten te verstrekken.

Dezelfde morgen hielp Mark om te verhuizen. Hij zorgde dat de Jodenkostbaas overgebracht werd naar een beter adres, want Nieuwstad 135 was thans te gevaarlijk. Persoonlijk nam ik 'smorgens mijn intrek op het adres van de G.S.L., nl. Herestraat 17 en Truus ging met mij mee. Die zaterdag is er door ons allen met een koortsachtige ijver gewerkt. 's Middags ging ik er op uit voor de twee sab.-groepen om deze in L'warden op te duikelen en alles voor te bereiden voor de grote trek op Maandag naar het Zuiden. Alle adressen waren onveilig en er was practisch geen mens ~~verbleef~~ thuis. Na veel moeite slaagde ik er toe in Jelle, Sjors en Henkie (de 3 commandanten) te vinden en kon ik de plannen met hen bespreken. Zij zouden hun best doen om ondanks alle moeilijkheden de jongens geconcentreerd te krijgen op de boerderijen in Wijtgaard en omgeving. De jongens welke in L'warden moesten achterblijven voor de uitvoering van de eventuele sabotage werden aangewezen en werden alle onder commando van Henkie gesteld.

Verder bracht deze dag veel drukte in verband met de verhoren welke afgenomen werden op het Burmaniahuis en welke allen door onze luisterpost werden opgevangen.

Aanvankelijk leverden deze verhoren niet veel op voor de S.D., doch in de namiddag werden enkele personen zo murwm geslagen, dat ze begonnen te spreken en namen werden genoemd. Onze koeriersters Truus, Lou en Gien hadden druk werk om allen tijdig te waarschuwen. Van 7 - 8 uur bracht ik nog een bezoek bij Mark, deze was de gehele dag in actie geweest voor het P.T.T.-gebouw. Hij deelde mij toen mede, dat hij alles zo ver voorbereid had, dat de trotyl-blokjes nagemaakt konden worden. Men zou des Zondags op verschillende plaatsen met het namaken kunnen beginnen.

Tegen 8 uur vertrekkend druk ik Mark op het hart toch vooral 's nachts voor een goed duikadres te zorgen. Ik kon niet vermoeden dat ik Mark voor het laats gezien had. Die nacht werd voor hem fataal. Die avond en nacht zou ik met Piet alles bespreken in verband met zijn vertrek, doch helaas heeft die nacht ons uitsluitend bezig gehouden met de verhoren der S.D.

Na 8 uur kwam er zo veel los uit enkele N.B.S.-ers, dat het practisch namen regende van de leden der B.S., soms met adressen. Ook werden enkele adressen van wapenopbergplaatsen genoemd. Gien was de ganse nacht in de weer en had het voorrecht om verschillende personen te kunnen waarschuwen.

De jongens op de luisterpost raakten totaal over hun zenuwen heen, zo slopend was het volgen der verhoren. Doch ondanks dat des nachts zelfs een adres in de Oosterstraat werd genoemd, hielden zi stand en bleven op hun post. 's Zondagsmorgens kwam de ontstellende mededeling der L.P. Mark en een broer zijn gearresteerd en de broer was voor het verhoor. Hij werd gevraagd naar de inlichtingendienst. Slechts gedeeltelijk kon het verhoor gevolgd worden, zodat wij niet precies wisten wat er bekend geworden was bij de S.D.

Deze slag trof ons heel erg. Mark wist zo veel van onze organisatie af, dat als hij aan het praten kwam alles kapot zou raken.

Zondagsmorgens om 8 uur hielden de verhoren op en konden wij niets meer van betekenis gewaar worden.

Direct bespraken Piet, Wim en ik of het verantwoord zou zijn om het Burmaniahuis te overvallen. Reeds hadden wij de complete tekening van het pand en omgeving volkomen in ons bezit, terwijl ik reeds een plan had voorbereid voor een overval.

Het was mogelijk om al onze gevangenen te bevrijden (ongeveer 20 voor zover wij konden nagaan), echter zouden er vrij zeker slachtoffers vallen, ook aan onze kant en het gevolg zou zijn, dat onze sabotage-groepen in Leeuwarden hiervoor ingezet moesten worden en wanneer wij eens grote verliezen leden zou dit gevaarlijk worden voor de trip van de G.S.L. naar het Zuiden. Na rijp beraad besloot Piet Kramer tegen twaalf uur: "Geen overval". Wij mogen voor de bevrijding van een 20-tal onzer mensen niet onze grote plannen in de war laten sturen.

Hij hoopte reeds maandagavonds het contact met de Canadezen tot stand te brengen en deze in te lichten over de stand van zaken in Friesland en te bereiken dat zo snel mogelijk een algehele bevrijding van Friesland begonnen zou worden. Hierdoor hoopte hij meer mensen het leven te redden en deze plannen wilde hij niet in gevaar gebracht hebben.

Na nog verschillende belangrijke dingen besproken te hebben reisde 's middags om 4 uur Piet, Wim, Jan Brouwer (P.T.T.-verbindingsman) en Gien met z'n vieren af.

Zij werden met de auto van Napoleon naar Heerenveen gebracht en 's avonds 7 uur had ik reeds via een speciale eigen lijn (telefoon) contact met Jan. Allen waren goed aangekomen. Piet en Wim waren doorgereisd naar Oudehaske, terwijl hij in Heerenveen zou blijven. Gien zorgde voor de verbinding tussen hen. Lou moest zich ook maandagsmorgens naar Heerenveen begeven.

's Nachts bespraken wij verder nog verschillende belangrijke dingen. Er was

nog geen opdracht gegeven om de ca. 30 man sab.-greppen uit L'warden te laten vertrekken.

's Maandags begon in Heerenveende ellende. De S.D. was daar zeer actief, vele leden der B.S. werden gearresteerd; overal vonden huiszoekingen plaats. Piet en Wim moesten 2-maal verhuizen. Eénmaal had de S.D. ook hen haast in de val. Helaas werd de Dic. van District III wel gearresteerd. Piet zijn plannen liepen door dit alles hopelooos in de war.

Van een optrekken met een paar 100 B.S.-ers kon niets komen; dus bleven de jongens ook voorlopig in L'warden.

Maandagsmiddags komen via de radio de slagzinnen door voor de sabotage in het Noorden des lands op alle weg-, water-, en railverkeer.

Met de G.C. bespreek ik alle plannen en 's middags spreek ik praktisch met alle D.O.L.'s over de opdrachten. Alles via ons eigen telefoonnet, wat toen uitstekend verzorgd werd door Theo, die diezelfde dag nog een nieuw adres ging betrekken voor de centrale post. Bovendien was er nog een telefoniste gecharterd (Jos) van de P.T.T., die samen met Corrie dit nieuwe kwartier bezetten, terwijl Theo bij mij zijn intrede nam.

Deze 2 meisjes zorgden dagen en nachten voor alle verbindingen, welke wij nodig hadden. Praktisch de gehele dag gingen de gesprekken door.

De G.C., de heer Meijer, besprak maandagsmiddags nog de laatste orders met mij, doch verliet toen L'warden en vertrok naar Wirdum, waar zijn adjudant de Bruin reeds geruime tijd zat. Theo zorgde nog voor een speciale lijn met zijn kwartier, welke helaas echter al weer heel gauw opgegeven moest worden. De Duitsers bezetten dat adres plus lijn.

Gelukkig behield ik via Warga nog wel contact met de G.C., al ging dit moeilijk. 's Nachts om één uur had ik weer contact met Jan, die Heerenveen verlaten had en toen reeds in Mildam zat. Hij had contact gemaakt met een vooruitgeschoven tankspits der Canadezen, welke daar ook gelegerd waren. Persoonlijk heb ik toen reeds de eerste woorden met hun commandant gewisseld. De hoofdmacht lag even voorbij Frederiksoord, dus nog niet op Friese bodem. Wat de plannen waren kon ik niet gewaar worden. Deze tankspits zou voorlopig niet verder komen. Van onze kant gaven wij alle inlichtingen door.

De sabotage was reeds in volle gang, want onze L.P. gaf al regelmatig de afgeluisterde meldingen uit de provincie door. De gehele provincie werkte onder hoogspanning, overal was de B.S. in de weer. Zelfs kwam een nacht later nog een wapenafwerp in District VIII naar beneden. In district III was het nog donder. Piet en Wim waren nog niet boven water. Gien ging echter geregeld van Mildam door de linies en onderhield contact met Piet.

Dinsdagsnachts vlucht onze bezetting van de L.P. wegens alarm, wat achteraf wat meeviel. 's Woensdagmorgens vond ik twee jongens, nl. Kople en Henkie bereid om vrijwillig de post weer te bezetten. Hij was te belangrijk voor ons, dan dat wij hem konden missen. Het pand was reeds enige tijd geheel door de bewoners verlaten. De jongens hebben er nog enkele beroerde en zware, doch zeer belangrijke dagen gehad. Van alles wat op de S.D. gebeurde waren wij op de hoogte.

Zo vernamen wij o.a. de plannen om 20 gevangenen Woensdagmiddags te fusilleren in Dronrijp en Buitenpost en 10 in de buurt van Joure. Dronrijp hebben wij geprobeerd te verhinderen.

Onze B.S.-ers waren op de plaats waar de fusillade zou plaats hebben aanwezig. Helaas werd door een noodlottige omstandigheid van het oorspronkelijke plan afgeweken en werden 14 man neergeschoten vlak bij de brug bij Dronrijp en niet bij de spoorlijn, waar een trein ontspoord was. Dit kon helaas niet voorkomen worden.

De fusillering in Buitenpost kon niet doorgaan omdat er geen vervoermiddelen meer waren in L'warden; evenwel was ook de B.S. daar op haar post. Ook bij Joure ging het niet door. De S.D. liet hier Woensdag de Dic. III en enkele B.S.-ers weer op vrije voeten.

Met Theo heb ik vrijdagmiddags alleen alle zaken behandeld op het hoofdkwar-

tier. Donderdags was wel de Gewestelijk Officier van Bewapening op ons adres aangekomen (Sierksma); hij kon ons echter niet bijstaan. De G.C. kwam Vrijdagsmiddags uit Wirdum weer terug, aangezien de laatste dagen in zicht waren. Donderdagnachts had ik met Jan en ook met Piet gesproken in Mildam en deze had mij er op voorbereid, dat er belangrijke dingen konden gebeuren. Vrijdagsnachts om 10 uur gaf Piet zijn orders. In het gehele Oosten der Provincie moest diezelfde nacht overgegaan worden tot de aanval op de Duitsers, want de Canadezen zouden ook diezelfde nacht starten vanuit Frederiksoord. Uitvoeri wordt alles besproken.

Met de G.C. bespreek ik verder alles wat geschieden moest en voor twaalf uur zijn alle orders gegeven en dit ging de gehele nacht door.

's Morgens voor 3 uur is B.S. in district I al in actie en om 6 uur is bijna h gehele district in handen der B.S. Op verschillende plaatsen is even hevig ge-vochten, doch praktisch overal had de B.S. spoedig alles in handen. Van alle han- delingen wordt ons steeds verslag uitgebracht, terwijl wij op onze beurt alles weer doorgeven aan het hoofdkwartier der Canadezen. Deze starten pas ca. 6 uur in de morgen uit Frederiksoord en 's avonds bereikten zij Dokkum, ca. 9 uur. Het gehele oostelijke deel der provincie werd alzo in één dag bezet.

Des Zaterdagnachts begeef ik mij met de G.C. in Leeuwarden op het pad naar de gevangenis om de politieke gevangenen (ruim 200) te bevrijden. Met 2 sab.-groe- pen wordt de gevangenis bezet. Van te voren had ik reeds alles met de adj.-dir- geregeld, o.a. dat deze de sleutels beschikbaar zou stellen. Alles verliep hier vlot en ca. 8 uur werd begonnen de gevangenen uit de gevangenis te laten.

Om 6 uur kwam de B.S.-commandant in District X (Leeuwarden) met zijn 300 B.S. ers op straat en werden de nog aanwezige Duitsers gearresteerd. Om 8 uur was d stad gezuiverd en volkomen in onze handen. Tegen 12 uur kwamen de eerste Cana- dezen L'warden binnen. Op deze dag werd verder nog Franeker en Sneek bevrijd e vele tussen gelegen plaatsen. Ik was nog de gehele dag aan de telefoon om de D.O.L.'s in het westelijk deel der provincie op de hoogte te houden.

Zondagsavonds om 11 uur, toen praktisch het grootste deel der provincie bevrij- was (op enkele plaatsen, zoals Harlingen, Afsluitdijk, Makkum en Lemmer na) be- gaf ik mij doodvermoeid naar mijn eigen huis. Ik was toen onafgebroken van Vrijdagsmorgens 6 uur af in actie geweest. In totaal had ik er 65 uur op zitte- en was aan het eind van mijn krachten. Thuis gekomen, waar mijn vrouw en vele v- vrienden mij wachtten, was ik niet meer in staat op een stoel te zitten. Mijn vrouw heeft mij dan ook direct naar bed gebracht. Onderwijl zij mij de kleren uittrok, sliep ik reeds.

Des Maandags 16 April was er nog volop werk. De enkele laatste plaatsen moeste nog bezet worden. Telefonisch bleef ik vanuit L'warden de commandanten op de hoogte houden, totdat op Dinsdagavond 17 April praktisch geheel Friesland be- vrijd was.

Onmiddellijk kwam er echter weer nieuw werk. Piet Kramer vatte nl. het plan op om met een 1200 goed gewapende B.S.-ers over het gehele Ijsselmeer te varen ter versterking van de B.S. in Noord-Holland, speciaal voor de verschillende polders en ~~gebieden~~ waarvoor hetzelfde lot gevreesd werd als voor de Wieringer meer.

Onderwijl achtereenvolgens Gien en Truus verkenningstochten maakten naar Noor- Holland en Piet contact opnam met het Hoofdkwartier der B.S. en de Canadezen in het Oosten des lands, bereidde ik alles voor. Binnen een week waren ca. 1200 man compleet uitgerust en de schepen disponibel voor de overtocht. Aan Piet we- echter geen toestemming gegeven om de tocht te ondernemen.

Tevens had ik de zorg gekregen voor alle krijgsgevangenen, speciaal de S.D., W. Landwacht en dergelijke elementen uit de gehele provincie. Deze werden alle in het huis van Bewaring opgesloten. Al spoedig hadden wij daar een 600-tal zitte- De leiding van het H.v.B. had ik direct opgedragen aan mijn trouwe medewerker Adriaan de Jong.

Op 1 Mei werd ik door de G.C. belast met de afd. Documentatie der werkzaamhed

van de B.S.tijdens de bezetting, terwijl hij mij ruim een maand later tevens belastte met de Sectie IX (Sociale Zaken) voor Friesland. Dit werk ging geleidelijk zo mijn werkkraft opvragen, zodat ik alle andere werkzaamheden aan derden moest overlaten. Thans na 1½ jaar bevrijding verzorg ik nog steeds de Afd. Sociale Zaken voor het Ministerie van Oorlog t.b.v. de tegenwoordige militairen. Het werk van de oude B.S.-ers is praktisch afgelopen en daarmee dus ook mijn illegale werkzaamheden, of die daaruit ~~voortkwamen~~ voortkwamen.

Met de volgende personen heb ik gedurende mijn illegale loopbaan contact gehad of zelfs nauw mee samengewerkt.

Kees Plantinga, Leeuwarden, L.O.-er. In Augustus '43 gearresteerd, doch na de bevrijding uit Duitsland teruggekeerd.

Ate Douma, Leeuwarden. L.O.-er en B.S.-er.

Taco v.d. Veen, Leeuwarden. L.O.-er en B.S.-er. In 1941 gearresteerd geweest en ruim een half jaar gevangen gezeten doch weer vrij gelaten.

Flip Hofstede, Huizum - Dordrecht. L.O.-er. In 1943 gearresteerd geweest, doch na 3 weken weer vrij gelaten.

Klaas Pos, Leeuwarden. L.O.-er en lectuur.

Jan v.d. Meer, L'warden. L.O.-er en lectuur.

Douwe Witteveen. L'warden. N.S.F. en L.O.-er.

Dirk Okma, Leeuwarden. L.O.-er.

Egbert Dijkstra, Meppel. K.P.-er en B.S.-er.

Bram Vonk, Meppel. K.P.-er en B.S.-er.

A. Tammes, Leeuwarden. N.S.F.

Auke Brouwer, L'warden. N.S.F.

Siebre de Vries. Leeuwarden. N.C.-er.

Fokke Hettema, Leeuwarden. N.C. en natura.

Rients Schootstra, Leeuwarden. L.O.-er.

Oege Oosterwal, Leeuwarden. L.O.-er, lectuur en B.S.-er.

Joh. v. Veluwen. Utrecht. L.O.-er, lectuur en B.S.-er.

Fokke de Swart. Leeuwarden. L.O.-er, lectuur en B.S.-er.

Alie Wesselsohn. Leeuwarden. L.O. en lectuur.

Mevr. Tj. de Jong. Leeuwarden. Lectuur.

Ir. Vondeling. Leeuwarden. L.O. en lectuur.

Albert van der Wal. L'warden. L.O. en lectuur.

Anneke van Wieren, Leeuwarden. Koerierster.

Piet G. Oberman, Dokkum. K.P.-leider.

Wim Steginga, Sneek. K.P.-er.

Henk Bonnema, Workum. K.P.-er.

Dooitsen Hofstra, Leeuwarden. K.P.-er.

Piet Faber, Leeuwarden. K.P.-er.

Chris Niesing, Apeldoorn. K.P.-er.

Piet Wijbenga. Leeuwarden. KP.-er.

Jan Roukema, Huizum. K.P.-er en P.T.T.

Theo Bosman, Huizum. K.P.-er en P.T.T.

Gerard Oppewal, Franeker. K.P.-er.

Jelle Visser, Leeuwarden. K.P.-er.

Eeuwke Koopmans, Workum. K.P.-er.

Annie Kuipers, Groningen. K.P. en koerierster.

Richtje Hofstra, Leeuwarden. K.P. en Koerierster.

Diena Sprock, Leeuwarden. K.P. en koerierster.

Gien Leemeier, Leeuwarden. B.S. en koerierster.

Hieke Dam, Sneek. B.S. en koerierster.

Jannie Hettinga, Sneek. B.S. en koerierster.

<u>Willem Smit</u>	Holwerd	B.S.-er.
Johan Ytsma	Strobos	B.S.-er.
Henkie Rijpkema	Sneek	B.S. en K.P.er.
Joop Willems	Leeuwarden	K.P.-er.
<u>A. Meijer</u>	Leeuwarden	B.S. Gew. Cdt.
Corrie Koster	Sneek	B.S. koerierster.
S. Camping	Huizum	B.S.-er.
S. Sierksma	Dokkum	B.S.-er.
D. Humalda	Dokkum	B.S.-er.
H. Nijhuis	Dokkum	B.S.-er.
<u>Epke Wiersma</u>	Leeuwarden	B.S. Distr. Cdt.
<u>E. Wassenaar</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
Joop Wessels	Leeuwarden	B.S.-er.
Bertus de Jong	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Mark Wierda</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Karel de Boer</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Kees Schoon</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Jan Harms</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Gosse Visser</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Adrie de Jong</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Toon Alderliesten</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
Jan Albarda	Huizum	B.S.-er.
<u>Liekje van Dijk</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Teake Kuipers</u>	Groningen	B.S.-er.
<u>Lodewijk v.d. Werf</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Fokke Sierksma</u>	Leeuwarden	B.S.-er.
U. Ganzinga	Harlingen	B.S.-er.
Joop Nieuwland	Leeuwarden	B.S.-er.
Foppe Ynsen	Leeuwarden	B.S.-er.
Fien Melot	Leeuwarden	B.S.-er.
<u>Corrie v.d. Zwam</u>	Zwolle	B.S.-er.
<u>Piet v.d. Berg</u>	Zwolle	B.S.-er.

Personen aan wie ik veel dank verschuldigd ben wegens verleende steun.

Mevr. J. Bultsma	Groningerstraatweg	L'warden	Onderdak.
Mej. K. Koning	Leeuwerikstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. D. v. d. Schaaf	Schubertstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. W. v. d. Werf	Leeuwerikstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. H. van Ek	Beethovenstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. G. Vennema	Gr. Kerkstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. D. Hofstra	Roekstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. H. van Dijk	Roekstraat	L'warden	Onderdak.
Fam. Th. Nivolai		Hijeum	Onderdak.
Fam. Salomons	Nieuwestad	L'warden	Onderdak.
Geertje Hoekstra		L'warden	Dienstmeisje.
Annie v. d. Schaaf		L'warden	Hulp op duikadres.
W. Bultsma	Voorstreek	L'warden	Onderdak.
G. Stobbe		L'warden	Gevangenbewaarder
A. v. d. Vegte		L'warden	Gevangenbewaarder
A. de Jonge		L'warden	Gevangenbewaarder
L. v. Schepen		L'warden	Gevangenbewaarder
A. Roukema		L'warden	Smid
G. Spoelstra		L'warden	Politie-Insp.
W. v. d. Zee		L'warden	Politie Insp.
Roorda		L'warden	Boekhouder RAMI

W.Spoelstra	L'warden	Boekhouder Ned.Bank.
N.Vaartjes	L'warden	Radiohandel en el.app.
C.Wielinga	L'warden	Boekhandel
Ir.Boelhouver	L'warden	Ass.dir.Waterleidingbedrijf.
A.Vennema	L'warden	Boekhouder Brandstofcommissie
Tj.v.d.Werf	L'warden	Scheepsbouwer.
D.v.d.Wal	L'warden	Evacuatie ambtenaar.

Om het leven gekomen personen waarmee ik in contact stond.

Mark Wierda	L'warden	B.S.-er
Joh.Kolff	Oud-Beierland	K.P.-er
Joop Nieuwland	L'warden	B.S.-er
Ruurd Kooistra	L'warden	B.S.-er
Folkert Wierda	L'warden	B.S.-er
Sikke Bangma	Roordahuizum	B.S.-er
Klaas Wierda	L'warden	L.O.-er
Hendrik de Jong	L'warden	K.P.kostbaas.

Voorgaand rapport is zo getrouw mogelijk weergegeven. Ik heb getracht bij het vastleggen dezer herinneringen al de medewerkers met wie ik heb samengewerkt, zoveel mogelijk recht te doen wedervaren. Op de naamlijst zijn diegenen onderstreept waarmee ik in zeer nauw contact stond en veel en lang heb gewerkt. Mocht ik in enkele kleinigheden iets of iemand verwaarloosd hebben, dan is dit zeker niet met enige bedoeling gebeurd, doch enkel omdat alles geheel uit de herinnering is opgediept. Er is zo geweldig veel gepasseerd in de bezettingstijd, zodat het zeer begrijpelijk is dat niet alles nog even helder voor de geest staat; mijnerzijds is getracht alles zo objectief mogelijk weer te geven.

Voor hen die t.z.t. eventueel gebruik denken te maken van de inhoud van dit rapport wordt verzocht niet mijn naam te gebruiken.

Gedurende mijn illegaal werk heb ik praktisch tot einde 1944 geleefd onder mijn eigen naam; was als regel niet in het bezit van een persoonsbewijs doch enkel van een bewijs van inlevering (wegens onbruikbaarheid) bij de gemeente secretarie. Hierdoor was het mij mogelijk geregeld indentiteitspapieren te gebruiken zoals van "Monteur der Waterleiding"; ambtenaar der evacuatiendienst"; "Opzichter bij de P.T.T." en dergelijke naar gelang de omstandigheden waren voor mijn werk. Sinds eind 1944 bezat ik bovendien nog een tweetal volkomen goed ingeschreven P.B.'s onder andere namen, nl. E. Beetstra veehouder en Eduard Bootsma, handelaar. Contrôle op mijn papieren heb ik niet vaak gehad; die keren dat het gebeurde zijn altijd zonder moeilijkheden geweest, uitgezonderd eenmaal dat de Feldgendarmen het bewijs van het gemeentehuis niet voor echt wilden accepteren. Toen zij mij wilden meenemen, stond ik er op, dat wij eerst naar het gemeentehuis zouden gaan ter contrôle, doch dit beliefdde de heren niet te doen; ze lieten mij echter wel weer vrij lopen.

Aldus opgetseld in het jaar 1946 en afgewerkt en getekend te Leeuwarden 22 Maart 1947.

w.g.E. Bultsma.